

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. ΠΕΝΤΕ

ΡΥΘΜΟΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΤΕΥΧΗ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΤΙΣ 15 ΤΟΥ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ
ΔΕΩΝ. ΡΑΖΕΛΟΣ
Χ. ΔΑΓΟΠΑΤΗΣ
ΓΡΗΓ. Ν. ΘΕΟΧΑΡΗΣ
ΡΟΥΣΣΕΝ ΕΣΡΕΦ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ
ΜΑΝ. ΚΡΙΑΡΑΣ
ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ
HENRI BREMOND
ΚΩΣΤΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΜΕΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΧΑΡΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ, Ο ΣΤΙΧΟΣ κ.λ.π.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ
Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΑΝΤ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ
ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ κ.λ.π.

Χινόπωρο (ποίημα)
'Η Δόξα του Νικητή (ποίημα)
Στήν ἀλήθεια (ποίημα)
Στοχασμοί στο μουράγιο—Γερανοί (ποίημα)
Σταλαγματιά — Σταλαγματιά Μετάφραση 'Αβρ. Ν.
Πατάζογλου.

'Αν κανείς ;... (ποίημα)
'Ανακρέοντα ποίημα (μετάφρ.)
Με ψιλὰ στοιχία τών 8 στιγμών (διήγημα)
Παράταιρα λόγια
'Η καθαρή ποίηση (συνέχεια)
'Ο Σινλιανός, οί μουργιές κι' οί γίδες (διήγημα)
Μετάφραση λαϊκών Ρουσσικών τραγουδιών
'Εφυγες... (ποίημα)
'Ο γλύπτης Κωστής Παπαχειστόπουλος

Μ. Κοκκίνου : Στοχασμοί ενός γραφιά (ποιήματα)
Μυρτιώτισσας—Κούλη 'Αλέξη : 'Η Μήδεια του Εύ-
ριπίδη — Μάρκου Τσιριμώκου : Τραγούδια του
πόνου — Π. Μαυρέα : Αβλοδόκη—Γ. Βογιατζή :
Στιγμές—'Αντ. Γιαλούρη : Γεώργιος Βιζυηνός.
Μιχ. Πετρίδη τὰ νειάτα που διφυούν (μυθιστόρημα).

ΠΕΙΡΑΙΑΣ
ΧΡΟΝΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ—ΤΕΥΧΟΣ 8
ΑΠΡΙΛΗΣ 1934

Η ΔΟΞΑ ΤΟΥ ΝΙΚΗΤΗ

Ὁρθός στο βράχο στέκεται. Τ' ἀλύγιστό του σῶμα
Χαράζεται σὸν οὐρανό. Κάτω τοῦ πόντου ἢ ἀγκάλῃ
Ἄταραχη ἀπλωνότανε. «ὦ, τὴ λατρεύω ἀκόμα
Τὴ δόξα, ποῦ μ' ἀγάπησε κι' αὐτὴ! Θυμᾶμαι πάλι

Ποῦ νικητὴ μέ πρόσμεναν σ' ἀνθοστρωμένο χῶμα
Τὰ πλήθη τὰ τρικυμιστά. Ἡ σάλπιγγα ἢ μεγάλη
Τῆς φήμης μὲ διαλάλησε. Μὰ τὸ δαφνένιο στρῶμα
Μαραίνεται μὲ τὸν καιρό. Σὲ τρέμω λήθη! Ἄγαλι

Ἄγαλι ἔρχεσαι. Λοιπὸν ξάφνω ἢ ζωὴ μου ἄς σβύση
Κι' ἔτσι παντοῦθε ἢ δόξα μου ξανά θ' ἀντιβοήση.
Μεγάλε πόντε δέξου με μεγάλον!»—Γέρνει κάτου

Καὶ γιγαντένια ἀπλώθηκε, (τοῦ φάνηκε), ἢ σκιά του.
Μ' ἀντήχησεν ἢ θάλασσα καὶ κόχλασεν ἢ δίνη.

Καὶ τί γοργὰ ποῦ ἢ θάλασσα κλείνει κι' ὁ ἦχος σβύνει!

ΛΕΩΝ. ΡΑΖΕΛΟΣ

ΣΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

Σεμνὴ θεά, ἱερὴ ἀλήθεια,
ποιὸς κόσμος σὲ στέλνει ἀνάμεσό μας;
Ἄπο τὰ βάθη ἔρχεσαι τοῦ ἀπείρου
ἢ μέσα ἀπὸ τὸ λογισμό μας;

Προβαίνεις ἀπ' τὸ θεῖο κόσμο
σιγαλινὴ σάν ἄστρου ἀχτίνα,
ἢ μήπως ἀπ' τοῦ νοῦ τοὺς κύκλους,
ὅπως ἀπὸ τῆ γῆ τὰ κρῖνα;

Κανεὶς δὲν ξέρει κι' ὅμως
μιὰ ὑπαρξὴ εἶσαι μουσικὴ, κρυμμένη.
Στιγμὲς στιγμὲς ὁ ἄνθρωπος σὲ νοιώθει
ἀντίκρου του, ἀνάερα φτασμένη,

σάν δραμα θεσπέσια κι' ὠραία
μὲ τὸ βαθύ σου βλέμμα, ποῦ, ὡς λάμπει,
φωτίζει τῆς ζωῆς τὰ σκότη
καὶ νέα μέσα μας ξανοίγει θάμπη.

Χ. ΛΑΓΟΠΑΤΗΣ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΣΤΟ ΜΟΥΡΑΓΙΟ

ΓΕΡΑΝΟΙ

I

Εἶπα πὼς θὰ γευτῶ καρπὸ τῶν μαύρων μου τῶν κόπων.
Θὰ ξεπεράσω τὴ σκληρὴ τὴ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων.
Σὰ χριστιανὸς νᾶχω κι' ἐγὼ τὰ χριστιανὰ τὰ τέλη,
καὶ ν' ἀντικρύσω μιὰ φορὰ τὸν ἥλιο ν' ἀνατέλει.

Κι' ἐξήντα χρόνια ἀργάτεψα σὲ δαῦτο τὸ μουράγιο·
στὸ κάρβουνο, στὰ ρυμουλκά, στὶς βάρκες, στὸ καρνάγιο...
Ἄπ' τὰ δεκάξη χρόνια μου μέχρι καὶ πέρσι ἀκόμα
ποῦ μ' ἐδιώξαν οἱ μηχανές καὶ τ' ἄτιμο τὸ κόμμα.

Μὲ κάψες αὐγουστιάτικες, μὲ μπόρες, μ' ἀγριοβόρια
φόρτωσα καὶ ξεφόρτωσα θεριά, βουνά βαπόρια.
Χιλιάδες τόννοι κάρβουνο, χιλιάδες πορσελάνη
μοῦχυσαν μαῦρον ἴδρωτα σὲ τοῦτο τὸ λιμάνι.

Πότε σὸν ἔναν ἄρχοντα, πότε σὸν ἄλλον κύρη
ἔκανα σκέπασμα τὸ νοῦ καὶ τὸ κορμί γιοφύρι
καὶ τὸ χρυσάφι ἐπέρασα στὰ βρώμικα ζεμπίλια
μὲ ζαρωμένο κούτελο καὶ μὲ στεγνὰ τὰ χεῖλια.

Κι' ἔπαιρνα τὸ μερόκαμα καὶ τῶλεγα τρισάγιο
ποῦχα στὰ χέρια δύναμη καὶ στὴν ψυχὴ κουράγιο,
καὶ μπόρεγα βραδιάζοντας νὰ φέρω στὰ παιδιὰ μου
ἕνα καρβέλι, πέντε ἐληές καὶ τὴν καλὴ καρδιά μου.

II

Ὅλα πιά τώρα ἀλλάξανε παντοῦ, κάθε συνήθεια.
Ἄχρηστη τοῦ κορμιοῦ ἢ δουλιὰ, τοῦ ταπεινοῦ ἢ βοήθεια.
Ἐφεραν ὄρνια ἀτσάλινα, γεράνια, καὶ τοὺς χτίσαν
στὴν παραλία τὰ πόδια τους καὶ τὸ λαιμὸ τοὺς λύσαν.

Μὲς στὰ καράβια χώνουνε βογκώντας τὴ μουσοῦδα
καὶ δὲν ἀφίνουν φρύγανο καὶ δὲν ἀφίνουν φλοῦδα,
νὰ βρεῖ σκοπὸ, νὰ νευρωθεῖ τὸ δουλεμένο χέρι
νὰ βρεῖ τροφὴ τῆς ἀργατιᾶς τὸ δύστυχο τ' ἄσκερι.

Τοῦ κάκου πῆγα κλάφτηκα προχτές σὸν ἐπιστάτη
νὰ πιάσω μεροκάματο στὸ συνεργεῖο τοῦ δρόμου.
Καὶ πάω νὰ βρῶ τὸ δίκη μου στὸ δικαστὴ—προστάτη
μὰ τὸ ποδάρι ἀλύπητα μὲ κλώτσησε τοῦ νόμου.

Καὶ βλέποντας τὰ σίδερα ποῦ πῆραν τὴ δουλιὰ μου
τ' ἀστήθι σφίγγει ὁ σπαραγμὸς κι' ἢ πεῖνα τὴν κοιλιὰ μου.
Βλέπω νὰ τρῶν τις σάρκες μου καὶ τὸ ψωμί οἱ ἀρχόντοι
μὲ τὸ σκυλίσο ἀχόρταγο χρυσοντυμένο δόντι...

ΓΡΗΓ. Ν. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΡΟΥΣΕΝ ΕΣΡΕΦ

ΣΤΑΛΑΓΜΑΤΙΑ — ΣΤΑΛΑΓΜΑΤΙΑ...

Τὰ μαλιά σου θυμᾶμαι, ὅσο τὸ γλυκὸ αὐτὸ νυχτερινὸ ἀεράκι
χαϊδεύει τὸ πρόσωπό μου.

Κι' ὅσο αὐτὸ κάθε νύχτα, νοιώθω νὰ γιομίζει τὰ σωθικά μου,
τὸ στήθος μου φαντάζομαι στὸ δικό σου... Σὲ ζητῶ... Σὲ θέλω...

* * *

Τὸ πρόσωπό σου εἶναι μιὰ λεπτὴ φλόγα... Καὶ τὰ μαλιά σου
καπνός. Νά, δές, γι' αὐτὸ τὰ μάτια μου εἶναι φωτερὰ καὶ τὸ κορμί
μου θερμό.

* * *

Ἄνοιξη πάλι... Κάθε δένδρο κι' ἕνας ζωντανὸς Βούδας... Κάθε
κλαδί καὶ μιὰ ἐπιθυμία, κάθε κλωνάρι μιὰ εὐχή, κάθε λουλουδί ἕνα
γέλιο!...

Ἦραία εἶναι ἡ ζωὴ!...

* * *

Νάρθει πάλι τὸ θέρος... Ὁ ἥλιος μέσ' ἀπ' τὰ πεῦκα μυρωδιῶν
νὰ σκορπίσει. Ρουφώντας τὴ μυρωδιά αὐτὴ πού τὸ δέγμα σου θυμί-
ζει νὰ προχωρῶ... Κι' ἡ θάλασσα ἀντίκρου σπάταλα κι' ἀλογάριαστα
κάθε τῆς σταγόνα διαμάντι νὰ τὴν κάνει. Ἡ μιὰ τῆς ἀκρῆς νὰ προ-
χωρεῖ βαθειά, σὰν νὰ ζητᾷ δροσιτικὴ σκιά, μέσα βαθειά ὡς τὸ χω-
ριὸ πού στέκω ἐγώ... Κι' ἐγώ, ἐκεῖ ζητώντας νὰ γενθῶ τῶνερο τ'
ῶραῖο τοῦ τοπείου, ν' ἀντικρίσω ἐσένα. Ἐσένα ν' ἀντικρίσω μέσα
στ' ὄνειρο ἐκεῖνο, καλὴ μου! Νὰ καταλάβω πὼς τὰ πεῦκα πού στὸ
νερὸ καθρεφτίζονται κι' οἱ κοραλένιοι βράχοι εἶναι γιὰ μιὰ ψυχὴ
μεγαλωμένη στὸ νερὸ. Γιὰ μιὰ ψυχὴ πού τὸ νερὸ τὸ κοιμισμένο κι'
ἄκεφο, χαϊδεοντάς το τὸ τραβᾷ ἀπ' τοὺς λεπτοὺς τῆς ἀστράγαλους
στὸ λευκὸ τῆς στήθος... Κι' ἔπειτα πὰ ἀφήνει τὸν ἑαυτὸ τῆς στὴν
ἀγκαλιά του, λιπόψυχη σ' αὐτὸ ξαπλώνεται...

Νάρθει πάλι τὸ θέρος... Νὰ ξαναδῶ πάλι στὰ νερὰ ἐσένα!...
Νὰ τὰ ζουλέψω τὰ νερὰ. Πίκρα νὰ νοιώσω μέσα μου γι' αὐτά...

* * *

Ἐποχὲς π' ἀχόρταγα σὰς ἀγαπῶ! Ποιὰν ἀπ' ὅλες σας νὰ χαρῶ
πότερο; Ἄραγε ποιὰν ἀπὸ σὰς θὰ ζήσω τελευταία;

Γιατὶ νὰ πεθάνω;

* * *

Ἐσὰς θυμήθηκα, τὴ νύχτα αὐτὴ ὅσο τὸ νερὸ, σταλαγματιὰ—στα-
λαγματιὰ, τῆς βρύσης τὸ μάρμαρο πιτσιλοῦσε, ἐσὰς.

Ἦ θαλασσόλουστα θυμὰ μάρμαρα!

Εὐαίσθητα τῶν λουτρῶν μάρμαρα!

Σκαλιστὰ τῶν μπαλκονιῶν μάρμαρα!

Μάρμαρα πού στοὺς θόλους σας σταυροὺς καὶ σύμβολα κουβα-
λάτε!

Μάρμαρα, γραμμὴ, γραμμὴ, βαρδιάνοι στὰ σαράγια!

Καὶ τέτοια τῶν ἐπιγραφῶν ἐκφραστικά!

Μάρμαρα, θλίψες πικρές, πού στήνεστε στῶν τάφων τὶς δυὸ
ἄκρες!

Μάρμαρα πεθαμμένα ἀνάμεσα στὰ χόρτα, κρατώντας ἀκόμα τὴν
παλιὰ σας περηφάνεια!

Τοῦ Πάνθεου, τοῦ Σούνιου μάρμαρα!

Καὶ τοῦ Γιεσὴλ καὶ τοῦ Σουλεϊμανιέ!

Μάρμαρα στὶς δεξαμενὲς τῶν Βερσαλλιῶν καὶ στοὺς κήπους τῆς
Villa d' Este!

Ἄπο τὶς βρύσες τῆς Ρώμης καὶ τῆς Πόλης μάρμαρα!

Μάρμαρα, φωνὴ καὶ λόγος τοῦ Φειδία, τοῦ Πραξιτέλη τοῦ Μιχαὴλ
Ἄγγελου καὶ τοῦ Rodiù!

Μάρμαρα, θεοί, αὐτοκράτορες, σοφοί, ρήτορες, ποιητές, ἥρωες,
ἐρασιτέες!

Μάρμαρα πού γίνετε εἰδωλα, θρούλοι, τραγούδια, νίκες.

Μάρμαρα, ἐσεῖς ὦ Ἀθηνᾶ, Ἀφροδίτη, Ἀχιλλέα, Σωκράτη, Κι-
κέρονα, Καίσαρα...

Ἐσὰς θυμήθηκα ὦ μάρμαρα ζωντανεμένα ἀπὸ τὰ θεῖα δά-
χτυλα τῶν Μεγάλων...

Ἄλλα σας συμβολίζετε τὸ δύσκολο κι' ἄλλα σας τ' ὀρθό Ἄλλα.
σας κηρύττετε τὴν περηφάνεια κι' ἄλλα τὸ θυμὸ, τὴ δόξα, τὴν τιμὴ...

Μάρμαρο προσφιλές. Ποιὸς ξαίρει πόση χαρὰ θάνοιωσε γιὰ τὴν
ἀπόκτησή σου ὁ πρῶτος ἄνθρωπος πού σὲ βρῆκε ὅταν μὲ τὰ ζεστά
του χέρια, χλιάρυνε τὴν ψυχρότητά σου. Ποιὸς ξαίρει μὲ πόση ἱκανο-
ποίηση θ' ἀντιλήφθηκε πὼς κάτω ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ τὴ σκληρότη
σου κρύβονταν μιὰ μαλακότητα λεπτὴ σὰν ἀράχνη, παιγνιδιάρικη
σὰ μετάξι, γλυκεῖα σὰν χαμόγελο, πικρὴ σὰν πληγὴ, ἐνθουσιώδικη
σὰν αἴσθημα, ἀγαπητὴ σὰν σκέψη...

Ὁ πρῶτος αὐτὸς πού σὲ βρῆκε—αὐτὸς πού ἕναν—ἕναν γκρέμισε
τοὺς ζωντανούς—ποιὸς ξαίρει πόσο εἶχε ἀγαπήσει τὴ ζωὴ καὶ—ὅσο
καταλάβαινε τὴ ματαιότητά της—ποιὸς ξαίρει πόσο εἶχε πονέσει
πού μπόρεσε καὶ σὲ ξεχώρισε μ' ὅλη σου τὴ σκληρότη γιὰ νὰ στα-
θεῖς ἐναντία στὸ θάνατο...

Νομίζεις πὼς θὰ σὲ δούλευαν τόσα δάχτυλα, χιλιάδες χρόνια, ἂν
δὲν ἦσουν ὅλο ὑποσχέσεις, ὅλο μελοντικὴς ἀθανασίας ἐλπίδες, ὦ δη-
μιουργικὰ ἐσὺ πέτρα!...

* * *

Σταγόνες, δευτερόλεπτα τοῦ χρόνου πού λέγεται νερὸ... Καὶ σύ,
πόσων χιλιάδων χρόνων εἶσαι ὦ θάλασσα βαθειά!...

* * *

Φῶτα! Μὴ σβύνετε... Μὴ σβύνετε σεῖς, ὦ φῶτα, ποὺ εἶστε γιὰ τὰ μάτια μου!... Εἶστε γιὰ τὰ μάτια μου ποὺ δέχονται τὸ χρῶμα, κάθε σχῆμα.

Μὴ σφαλνᾶτε, μάτια μου! Μάτια μου ἐσεῖς ποὺ στὴν ψυχὴ μου κερνᾶτε, σὰν μεθυστικὸ ποτό, τὴ γλύκα νὰ βλέπει τ' ἀπειρο, ὡς τ' ἀπειρο. Μάτια μου ἐσεῖς ποὺ μοῦ γνωρίζετε τὰ κοντινὰ καὶ τὰ μακρινὰ. Γέφυρα κάθε θλίψης μου καὶ κάθε μου χαρᾶς. Μάτια μου ἐσεῖς ποὺ βλέπετε, ποὺ ἀγαπᾶτε, ποὺ χαϊδεύετε, ποὺ ἐπιθυμῆτε, ποὺ γελᾶτε, μάτια μου ἐσεῖς ποὺ πονᾶτε καὶ κλαίτε...

* * *

Κάποτε βλέπουν τὰ μάτια μου γιὰ ν' ἀκοῦν τ' αὐτιά μου κι' ἄλλοτε πάλε αὐτὰ γιὰ νὰ βλέπουν τὰ μάτια μου!...

Γιατὶ τέτοια δουλειά; Για ποιόν;... Ἄν εἶν' γιὰ μένα, ἄδικα. Νομίζετε πὼς ἐγὼ θὰ ὑπάρχω πάντα;...

* * *

Κι' εἶναι κάποιες μέρες ποὺ προσπαθῶ τὴν ψυχὴ μου νὰ γελᾶσω. Καὶ λέγω.

—Ψυχὴ, θαρρεῖς, τὸ θάνατο ἀνυπαρξία! Ἄνυπαρξία εἶναι τὸ νὰ μὴν ὑπάρχεις. Θάνατος εἶναι τὸ φθάσιμο σὲ μὴν μεγάλη ὑπαρξη. Ὅσο ζοῦμε εἴμαστε ὄντα... Σὰν πεθάνουμε καταντοῦμε ἕνας κόσμος δολάκερος... Ἡ γῆ εἶναι ἡ ἀθάνατη ψυχὴ ποὺ τὴν ἀνυπαρξία μας τὴν κάμει ὑπαρξη. Εἶναι μιὰ αἰώνια ὑπαρξη ἐκείνη, σὰν τ' ἄλλα ἄστρα τ' οὐρανοῦ... Θαρθεῖ μιὰ μέρα ἴσως ποὺ κι' ἐκείνη θ' ἀγκαλιάσει μιὰν ἄλλη μεγαλύτερὴ τῆς ψυχῆ. Κι' αὐτὴ πάλι θὰ πέσει στὴν ἀγκαλιὰ μιᾶς ἄλλης πὺδ μεγάλης καὶ πὺδ ζωτικῆς...

Κι' ἔτσι ὁ δρόμος αὐτὸς θὰ φθάσει στὴν πὺδ ψηλὴ, τὴν πὺδ μεγάλην ὑπαρξη. Τότε γιατί χτυπιέσαι, ὦ ψυχὴ, πὼς θὰ πεθάνεις;

Καὶ ἡ ψυχὴ ἡ χιλιθέλητη, ἡ ψυχὴ μὲ τίς ἀτέλειωτες ἐπιθυμίες, ἡ ψυχὴ ποὺ ζουλεύει ὅτι βλέπει καὶ δὲ βαρύνεται ὅτι ἀγαπᾶ, ἀπαντᾶ.

—Τί νὰ τὴν κάμω τὴν ὑπαρξη ποὺ μέσα της δὲν εἶμ' ἐγὼ; Ἄς μὴν τελειώσει ἡ τωρινὴ μου ἡ ζωὴ! Τί μ' ὠφελεῖ ἡ κατοπινὴ!...

(Ἀνέκδοτα)

Μετάφραση: ΑΒΡ. Ν. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

ΑΝ ΚΑΝΕΙΣ;...

Στὰ μάβρα πάρκα
Τὴ μάβρη νύχτα — Τί μ' ἐνδιαφέρουν
ἐμὲ τὰ φωτεινὰ τόξα: —
μὲ τὴν καρδιά στὰ δόντια νὰ γυρνᾶς,
σὰν τὸ σκυλί μ' ἕνα ψοφῆμι...
Ἡ σταθερότητα, ἡ συνοχὴ τοῦ δαπέδου...
Τὶ ἀπροσάρμοστο, ἀδυσώπητο
ἀφτὸ τὸ τσιμέντο...
Νὰ μὴ μπορεῖς ν' ἀφίσεις τὰ ἴχνη
τῆς διαβάσεώς σου.
Οὔτε χέρια, οὔτε μάτια
τίποτε.
Νὰ βαδίζω μόνο ἐγὼ μπορῶ...
Στὸν ὀρίζοντα πὼς διαγράφεται
ἡ πορεία—τὴ βλέπετε
Ἄβέβαια μεγάλα βήματα..
πάντως μὲ σταθερὰ προῖουσα.
Προχωρῶ
Ἄν κανεῖς ὅμως ρωτήσει...
Πεῖτε ἀγαπημένοι φίλοι μου:
Οἱ δυσκολίες, κάποια ἀτυχήματα...
Δὲ μπόρεσε νὰ ζήσει...
Τίποτε ἄλλο!
Στροφή
Διπλώνει τὸ σκοτάδι...
Στὸ λεῖτο, γυμνὸ, σπῆθος τῆς νύχτας
πὼς ἀντηχοῦν τὰ βήματά μου
Τριπλώνει τὸ σκοτάδι—Στροφή.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ

ΑΝΑΚΡΕΟΝΤΑ

Ἄσπρισανέ μου οἱ κρόταφοι
κι' ἡ κόμη μου λευκὴ.
Τὰ νιάτα μου τὰ ὀλόχαρα
μοῦ φύγαν, πᾶνε πιά...
Γεράσαν καὶ τὰ δόντια μου,
Γιὰ τὴ γλυκεῖα ζωὴ
λίγος καιρὸς μοῦ ἀπόμεινε.
Γιὰ δαῦτο ἐγὼ θρηνῶ
πολὺ συχνά· τὸν Ἄδη τρέ-
μω τον, γιατί εἶναι τρομερὸ
στὸν Ἄδη τὸ κατέβασμα,
κι' ὀίμέ! κουραστικό!
Καὶ μιὰ κανεῖς κατέβηκε,
φῶς δὲ θὰ ξαναδῆ.

Μετ. ΜΑΝ. ΚΡΙΑΡΑΣ

ΜΕ ΨΙΛΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΣΤΙΓΜΩΝ

Ἐνα πρωτὶ μερικοὶ ὑπάλληλοι διάβασαν σὲ κάποιαν ἐφημερίδα μιὰ μικρὴ εἰδήση, ριγμένη σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς τρίτης σελίδας, μὲ ψιλὰ στοιχεῖα τῶν ὀκτῶ στιγμῶν:

«Κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς χθὲς ἠὺτοκτόνησε, βληθεὶς διὰ περιστροφῆς εἰς τὴν κεφαλὴν, ὁ Γεώργιος Χορτάκης, ἰδιωτικὸς ὑπάλληλος, διὰ λόγους οικονομικούς».

Ἐνας τῶλεγε στὸν ἄλλο. Κι' ὄλοι τὸ σχολίαζαν μ' ἔκπληξη καὶ λύπη.

— Τὸν καῦμένο!

— Πολὺ λυπηρό!

— Κι' ἀνέλπιστο. Δὲν ἔπαινε πέντε χιλιάδες;

— Ναί, μὰ εἶχε τρία παιδιά.

— Πρὸ πάντων ἦταν τὰ παλιὰ του χρέη!

— Τὸν καῦμένο!

Σιωποῦσαν ὄλοι μελαγχολικά.

Ἔστερα ἔπλεξαν τὸ ἐγκώμιό του.

— Ἦταν πολὺ πρόθυμος.

— Καὶ καλὸς ἄνθρωπος.

— Εὐγενικός. Δὲν ἤθελε νὰ χαλάσῃ τὴν καρδιὰ κανενός.

— Ὅτι νὰ τοῦ ζητοῦσες, δὲ σοῦλεγε ὄχι.

Κι' ἐνῶ ἀνοίγαν τὶς μηχανὲς καὶ ταχτοποιοῦσαν τὰ χαρτιά τους, ἐξακολουθοῦσαν νὰ μιλοῦν γιὰ τὸν «καῦμένο» τὸ Χορτάκη.

Κάποιος ρώτηξε πότε γίνεται ἡ κηδεῖα. Θὰ μάθαιναν τὸ μεσημέρι ἀπὸ τὸ Λεωνίδα (τὸ βοηθὸ του). Εἶπαν νὰ πάνε μερικοὶ καὶ νὰ στείλουν κι' ἓνα στεφάνι...

Σὲ λίγο οἱ μηχανὲς ἄρχισαν τὴν ἀκατάπαυστη στριγγιὰ φλυαρία τους κι' ἐπνίξαν τὶς τελευταῖες ἀπηχίσεις τῆς θλιβερῆς κουβέντας...

Ὅταν κατὰ τὸ μεσημέρι ἦρθε ὁ Λεωνίδας, οἱ ὑπάλληλοι τοῦ ζήτησαν νέα. Δὲν ἤξερε τίποτα. Εἶχε μάθει μονάχα πὼς χρωστοῦσε στὸ Δημόσιο ἓνα μεγάλο ποσὸ καθυστερημένων φόρων ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἐργαζόταν ὡς ἔμπορος.

— Δὲν ἀφῆκε κανένα γράμμα;

— Ἄκουσα πὼς ἔγραψε στὸν ἀδερφό του καὶ τοῦ ἐμπιστεύεται τὰ παιδιά του.

— Τὰ δυστυχισμένα! Τί ἔφταιγαν αὐτά!

— Τί νὰ σοῦ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος; Ἔστερ' ἀπὸ τόσα πλοῦτη, νὰ κἀνὴ τὸν εἰσπράκτορα! Προσπάθησε, πάλασε. Μὰ τὸ Κράτος θέλησε νὰ τὸν πνίξῃ.

— Γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ ντροπὴ τῆς φυλακῆς, θυσίασε τὴ ζωὴ του.

Μιὰ νευρική σιωπὴ ἀγανάκτησης καὶ θλίψης χύθηκε γύρω.

— Καὶ ποῦ καθόταν;

Τοὺς ἔδωσε τὴ διεύθυνσή του. Μερικοὶ τὴν ἔγραψαν στὰ μπλόκ τους.

— Κι' ἡ κηδεῖα;

— Τὸ ἀπόγευμα, στὶς τέσσερις.

Νέα σιωπὴ...

* *

Μετὰ τὸ φαγητό, στὸ καφεεντάκι, ἔγινε πάλι κουβέντα ἀν θὰ πήγαιναν μερικοὶ στὴν κηδεῖα. Τὸ βρῆκαν δύσκολο. Ἦταν τόσο μακρὰ καὶ τόσο νωρίς!

Ὅσο γιὰ τὸ στεφάνι, θᾶπρεπε βέβαια νὰ στείλουν. Μὰ πὼς τοὺς ἔξφυγε καὶ δὲν τὸ θυμῆθηκαν ὅσο ἦταν στὰ Γραφεῖα ὁ Λεωνίδας; Τώρα πὰ ἔφυγε.

— Δὲ βαρύνεσαι, λέει κάποιος. Αὐτὰ εἶναι τυπικὰ πράματα. Τὶ χρειάζονται;

Ξαφνικὰ κάποιος εἶδε στὸν πάγκο τοῦ καφεενταίου, τὸ ναργιλέ, ποὺ συνείθιζε νὰ φουμαίρῃ ὁ μακαρίτης.

— Βρὲ παιδιά, ὁ πιὸ ζημιωμένος εἶναι ὁ καφετζῆς, ποὺ πῆρε ξεπίτηδες τὸ ναργιλέ γιὰ τὸ μακαρίτη!

Οἱ ἄλλοι γέλασαν. Κι' ἐκεῖνος φωναχτὰ στὸν καφετζῆ:

— Βαγγέλη, τῶμαθε; Ζωὴ σὲ λόγου σου!

Ὁ Βαγγέλης κούνησε τὸ κεφάλι καταφατικὰ κι' ἔκαμε ἓνα μορφασμὸ λύπης.

— Καλὰ ντέ! Μὴν τὸ παίρῃς κατάκαρδα! Ὅγδόντα ἄνθρωποι εἴμαστε. Καθεμέρα θὰ τὸν φουμαίρουμε τὸ ναργιλέ κι' ἀπὸ ἓνας. Δὲ χάθηκε ὁ κόσμος.

Ὅλοι γέλασαν. Γέλασε κι' ὁ Βαγγέλης.

Ἐνας ἄλλος θυμῆθηκε πὼς ὁ μακαρίτης ἦταν πάντα βιαστικός.

— Θυμᾶστε μὲ τί ἀγωνία περίμενε νὰ γίνῃ κάποια αἴτηση ἢ κάποιο γράμμα ποὺ θᾶπρεπε νὰ πάρῃ; Κατσοῦφιαζε, θύμωνε, πηγαινοερχόταν νευρικά.

— Ἦταν διαρκῶς «ὑπ' ἀτμόν»!

— Μὰ γι' αὐτὸ ἴσα-ἴσα κι' αὐτοκτόνησε. Βιάστηκε νὰ πᾶν στὸν ἄλλο νόμο!

Ξαναγέλασαν. Καὶ τ' ἀστεῖα ἄρχισαν νὰ δίνουν καὶ νὰ παίρνουν.

— Τὸν ἐπνίγε ἡ δουλειὰ τὸν καῦμένο! Ξέρεις τί σημαίνει νὰ συνοδεύῃ κάθε μέρα τὸ Λεωνίδα μὲ τὴν τσάντα τῆς ἀλληλογραφίας;

Κάποιος ἄλλος, ἀν καὶ χαμογελοῦσε κι' αὐτὸς μὲ τ' ἀστεῖα, ἔφερε μὴν ἀσθενικὴ ἀντίρρηση:

— Τὰ παραλές, καῦμένο. Ἔκανε καὶ τὸν εἰσπράκτορα.

— Ναί, Πήγαινε μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα στὴν Τράπεζα! Σπουδαῖο τὸ λάχανο! Γι' αὐτὸ βλέπεις κι' ἡ Ἐταιρία ἦρθε σὲ δύσκολη θέση! Ποῦ νὰ βρεθῇ ἀντικαταστάτης γιὰ μιὰ τέτοια ὑψηλὴ ἀποστολή;

Γελοῦσαν σὲ κάθε ἀστεῖο. Ὁ ἴδιος ὑπάλληλος, ποὺ εἶχε διαφωτισε πρωτίτερα, προσπάθησε καὶ πάλι νὰ συγκρατήσῃ τὸ χαμόγελό του, γιὰ νὰ πῆ μ' ἓνα ὕφος συμβουλευτικό:

— Δὲν τ' ἀφίνετε βρὲ παιδιά; Ὁ ἄνθρωπος δὲ θάφτηκε ἀκόμα.

— Καλὰ, κι' ἔστερα; Ποιὸς τοῦ εἶπε ν' αὐτοκτονήσῃ; Αὐτὸς δὲ σκέφτηκε τὰ παιδιά του, κι' ἐμεῖς θὰ τοῦ κρατήσουμε πένθος;

— Δὲν ξέρει κανεὶς τί εἶχε μέσα του, τί ὑπόφερε.

—Ξέρουμε πώς έπαιρνε πέντε χιλιάδες, κι' εμείς παίρνουμε λιγότερες. Πώς ζούμε εμείς;

—Έξαρτάται από τις υποχρεώσεις του καθενός.

—Υποχρεώσεις έχουμε κι' εμείς. Ή έπειδή τάχα φάνηκε ανίκανος νά κρατήσει την περιουσία του, έχει μεγαλείτερα δικαιώματα;

—Φυσικά όχι, μα ποιός ξέρει αν την έχασε από ανικανότητα;

—Ξέρουμε. Πώς δέν ξέρουμε; Όταν κανείς είναι κουτός, δέν χροιάζεται κι' άλλη ανικανότητα για νά καταστραφεί.

—Μα ήταν κουτός;

—Ήταν. Και μαζί και τεμπέλης. Ρώτηξε τὸ Σταυρίδη νά σοῦ πῆ πὸς τοῦ βγαζε τὴν πίστη γιὰ νά τοῦ κάμη μιὰ δουλειά.

—Μα δὲ λέγαμε τὸ πρῶτὸ πὸς ἦταν πρόθυμος;

—Βέβαια, πρόθυμος γιὰ νά φύγη μὴν ὦρα ἀρχίτερα.

Οἱ ἄλλοι γέλασαν. Τὸ χαμόγελο, πὸν εἶχε συμμαζευτῆ στὸ στόμα τοῦ πρώτου, ἄρχισε ν' ἀνθίξει καὶ πάλι σιγὰ-σιγὰ. Καὶ δέν ξαναμίλησε πιά. .

* *

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Λεωνίδας, μόνος, πέρασε μὲ τὴν τσάντα ἀνάμεσα στὰ γραφεῖα, βγήκε, ξαναμπήκε, ἔφυγε, χωρὶς νά τοῦ μιλήση κανείς. Οἱ ὑπάλληλοι, σκυμμένοι στὴ δουλειά τους, δέν εἶδαν νά περάσῃ μαζί του καμμιά σκυιά, καμμιά ἀνάμνηση.

Κι' οἱ ἐφημερίδες δέν ἔγραψαν γι' αὐτὸ καμμιάν εἴδηση, οὔτε μὲ ψιλὰ στοιχεῖα τῶν ὀκτῶ στιγμῶν...

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΠΑΡΑΤΑΙΡΑ ΛΟΓΙΑ

Ὁ ἥλιος καθὼς βασιλεύει, πίσω ἀπὸ τὰ βουνά τοῦ Μωρηά, ἀφήνει μὲ τὸ πυρωμένο βλέμμα του μιὰ χρυσή γραμμὴ, ἀπάνω στὰ ἀφρισμένα κύματα, πὸν ἔρχονται τὸ ἕνα ἔοπισα ἀπὸ τὸ ἄλλο νά ποῦνε στὴν ἀκρογιαλιά —καλὴ σπέρα...

Ἄνοιχτὰ τὸ κανάλι εἶναι θαμπὸ τριανταφυλλί, καὶ μιὰ βάρκα πλωρίζει, ζυγώνοντας σάν βραδινὴ ἐλπίδα, πὸν ἴσως προφτάσει νά ἐρθεῖ στὴν καρδιά μου, ἴσως μείνει μεσοστρατὶς καὶ σάν τὴν πάρει τὸ σκοτάδι... δέν ἔρθει.

Δεξιὰ στὸ βουνό, ὀλοένα βαθαίνουνε τὰ χρώματα καὶ ὅσο ὁ ἥλιος λιγοστεύει τὸ βλέμμα του, τόσο τὰ τυλίγει μιὰ καταχνιά βαθειά, σάν πέπλος, σάν σεντόνι πὸν θαρρεῖς στρώνεται ἀπάνω τους γιὰ νά ἀποκοιμηθοῦν.

Ἐσὺ καρδιά μου ἀγρυπνᾷς καὶ λυγίζεις: πολεμᾷς νά δακρῦσεις ἴσως καὶ ξαλαφρώσεις, ἢ Νύχτα ὅμως σὲ προφταίνει καὶ ἔμεινες μισοστρατὶς σάν τὴ βάρκα, πὸν ἀκόμα δὲ ζύγωσε καὶ χάθηκε μέσα στὸ σκοτάδι, σάν ὄραμα... σάν γέλασμα... σάν κάτι... πὸν εἶτανε καὶ δέν εἶτανε...

ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ

HENRI BREMOND

Η ΚΑΘΑΡΗ ΠΟΙΗΣΗ (*)

Ὅμως ἀκόμα, ἡ ἔκφραση αὐτὴ, ἢ ἡ ἄδεια ἀπὸ νόημα, ἢ πὸν τὸ νόημά της ἔχει λίγη ἀξία, ἢ καὶ πὸν πλούσια ἀκόμα μὲ τὸ ὠραιότερο νόημα μᾶς ἐπιφυλάττει ἡδονὲς ἄγνωστες στὸ λογικὸ: Αὐτὲς οἱ λέξεις τῆς κάθε μέρας καὶ ὅλου τοῦ κόσμου μὲ ποιὰν ἀνήκουστη μεταμόρφωση βρίσκονται ξαφνικὰ νά πάλλονται μ' ἕνα φῶς καὶ μὲ μιὰ νέα δύναμη, χωρισμένες ἀπὸ τὸν καθαρὸ περὶ λόγο, ἐνωμένες μὲ τὴν ποίηση;

Γιατὶ τόσο πολὺ νά σκαλίζομε, ἀπαντοῦν πολλοὶ κι' ἀναμεταξύ τους πολλὲς ὑψηλὲς διάνοιες π.χ. ὁ συγγραφεὺς τῆς «ποικιλλίας» (1) (Variété). Ἡ μεταμόρφωση ἐνεργεῖται, ἢ ἔκφραση γίνεται ποιητικὴ, ὁ στίχος ποίηση, μὲ μιὰ λεπτὴ κι' ὑπομονητικὴ τεχνικὴ, βοηθημένη ἄλλως τε ἀπὸ εὐτυχημένες συγκυρίες κατορθώνει νά συλλάβει γιὰ νά τοὺς ὀρηκτοῦσιν ἡδονικὰ τοὺς μουσικοὺς πόρους, τῆς γλώσσας. Μιὰ ἐμπειροτέχνη πέννα κάνει τὴ σελίδα νά τραγουδεῖ καθὼς «ἕνα καλαμάκι... τὸ δάσος». Ὁ ποιητὴς εἶναι ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ μουσικὸς. Ποίηση καὶ μουσικὴ, εἶνε τὸ ἴδιο.

Βέβαια ὅμως ἐπειδὴ ἡ καθαρὴ μουσικὴ δὲ φαίνεται λιγότερο μυστηριακὴ ἀπὸ τὴν ποίηση ρωτιέμαι ἂν δέν εἶναι τοῦτο ὄρισμός τοῦ ἄγνωστου διὰ τοῦ ἀγνώστου. Κι' ἂν, τέλος κολακεύεται κανένας ὅτι μᾶς δίνει ἔτσι μεγάλῃ ιδέα γιὰ τὴν ποίηση, νομίζω ὅτι γελιέται: Ἀδύνατη καὶ μονότονη μουσικὴ μὲ τὴν παραβάλλει μὲ τὴν ἀληθινή. Τὸ Μπωδελαιρὸ μὲ τὸ Βάγνερ.

Κι' ἔπειτα ἂν κάθε ποίηση εἶναι προφορικὴ μουσικὴ, καθὼς συμφωνῶ, κάθε προφορικὴ μουσικὴ δέν εἶναι ποίηση. Ὁ Μποσουέ ὡς μουσικὸς φτάνει τὸν Οὐγκώ. Ξαίρω βέβαια ὅτι σὲ μερικὰ μέρη ὁ περὶ λόγος ἑνὸς Μποσουέ, ἑνὸς Μισελέ, ἑνὸς Λοτί, ἑνὸς Μπαρρὲς δέν ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν ποίηση, ὅμως ὁ Δ' Ἀμπλανκούρ ἀπλὸς μεταφραστὴς περὶ ἔργων, ὅμως ὁ παλιὸς Μπαλζάκ δέν εἶναι τόσο ἁρμονικοὶ ὅσο ἕνας ὁποιοσδήποτε ποιητὴς; Ὁ Δ' Ἀμπλανκούρ τοῦ ὁποίου σύμφωνα μὲ τὸ Σαιντ Ἐβρεμὸν χάνεται κάθε θέλητρο, ἂν ἀλλάξομε τὴ θέση καὶ τῆς ἐλάχιστης συλλαβῆς. Προσοδιορίστε λοιπὸν, ἂν μπορεῖτε, τὴν ἀκριβῆ ἀπόχρωση, κι' ἀποκλειστικὰ μουσικὴ ἀπ' ὅπου μιὰ ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς μουσικὲς, ἢ μία μόνο, καὶ κάποτε ἢ ὀλιγότερο ἁρμονικὴ, εἶναι ποίηση. Κατόπι ἀπ' αὐτὸ θάχετε ἀκόμα, τὸ φοβοῦμαι, ν' ἀναποδογυρίσετε τὰ ἐγκαθιδρυμένα πλαίσια, νά τοποθετήσετε τὸ Δελόρτ καὶ Μπερτώ στὴν ἴδια σειρὰ μὲ τὸ Ρονσάρ καὶ Μάλεμπ ἀρχετὰ πὸν κάτω ἀπὸ τὸν Κινώ, τὸ Δελίλ πολὺ πὸν ἀπάνω ἀπὸ τὸν Ἀλφρεδ δὲ Βινύ. Γνωρίζομε ὅλοι μᾶς ἀ-

* Συνέχεια ἀπὸ τὴν σελίδα 216

(1) Ἐκεῖνο πὸν βαφτίστηκε συμβολισμὸς συνοψίζεται ἀπλοῦστατα στὴν κοινὴ πρόθεση πολλῶν οἰκογενειῶν ποιητῶν... νά ξαναπάρουν ἀπὸ τὴ Μουσικὴ τὸ ἔχει τους (Πὸλ Βαλερὺ—Variété σελ. 97).

θάνατους στίχους πού έχουν μουσική ὄση μόνο απαιτοῦν οἱ κανόνες τῆς προσωδίας. Ὑπάρχουν καὶ πολλοί, πού δὲν ἐπαινοῦμε τὴν ἀρμονία τους, ἄλλως τε, πραγματική, παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν ἀδυναμία στὴν ὁποία βρισκόμαστε νὰ προσδιορίσουμε ἄλλοιῶς τὸ παράδοξο θέλημα τῶν τους.

Νομίζω λοιπὸν πὼς πρέπει νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ τὸ νὰ ἐξηγήσουμε τὸ πᾶν, μ' αὐτὴ τὴν ὀκνηρὴ ἀφομοίωση. Ὅχι πὼς θέλομε νὰ τὰ χαλάσουμε, ὁ Θεὸς νὰ φυλάξει, μὲ τοὺς θεωρητικούς τῆς ποίησης—μουσικῆς, τοὺς φυσικούς καὶ ἀκατανίκητους μας συμμάχους μας, ἐναντίον τῆς ποίησης—λογικοῦ. Μακρὰ ἀπὸ τὸ νὰ κατατιζόμεε τὴ μουσικὴ τῆς ἔκφραση, μεταξὺ τῶν ἀκαθαρσιῶν ἐκείνων πού ὁ πεζὸς λόγος διεκδικεῖ τὸ μονοπώλειό τους—τίς ἰδέες, εἰκόνες, αἰσθήματα—βεβαιώνομε ἐπίσης καὶ ἡμεῖς ὅτι αὐτὴ ἡ μουσικὴ εἶναι ἀξεχώριστη ἀπὸ τὴν ποίηση.

Δὲν ὑπάρχει ποίηση χωρὶς κάποια προφορικὴ μουσικὴ, ἄλλως τε τόσο ἰδιαίτερη, πού ἴσως θ' ἄξιζε καλλίτερα νὰ προσδιοριστῆ μ' ἄλλο ὄνομα· καὶ ἀφ' ὅπου ἡ μουσικὴ αὐτὴ χτυπήσει αὐτιὰ καμωμένα γιὰ νὰ τὴ νοιώσουν, ὑπάρχει ποίηση. Ἀλλὰ προσθέτομε ἀμέσως ὅτι ἓνα πρᾶμα τόσο ἀσθενικὸ—κάποιες ἠχερὲς δόνησεις, λίγος χτυπημένος ἀέρας—δὲν μπορεῖ νὰ εἶνε τὸ κυριώτερο στοιχεῖο, ὀλιγώτερο τὸ μοναδικό, κάποιας ἐμπειρίας ὅπου βρίσκεται ἀναμυγμένο τὸ πλέον ἐνδόμιχο μέρος τῆς ψυχῆς μας.

Κουδουνάκια ῥίμας, παλίρροια καὶ ἀμπτωτὴ ὁμοίων ἀπηχίσεων, καδέντσες κάποτε προῦδωμένες καὶ κάποτε κακὸν ἡχοί, κανένας ἀπὸ τοὺς ὠραίους αὐτοὺς θοοὺς δὲ φτάνει ἕως τὴν βαθειὰ ζώνη ὅπου ζυμώνεται ἡ ἐμπνευση, ὅπου δὲν ἀντιλαμβάνεται κανένας, μαζὺ μὲ τὸν Περικλῆ τοῦ Σαῖξπηαρ ἄλλο παρὰ τὴ μουσικὴ τῶν σφαιρῶν.

Μαζὺ μὲ αὐτὸ πὼς συμβαίνει ὥστε τῶν πνευματικῶν αὐτῶν βαθειῶν μερικὲς λέξεις βαλμένες στὴ θέση τους, ὁ ρυθμὸς, ἡ ὁμοιοκαταληξία, μᾶς ἀνοίγουν ξαφνικά τὸ πλησίασμα καὶ ὁ ποιητῆς ἂν θέλει νὰ διαβιβάσει μέσα μας τὴν ποιητικὴν τῆς ἐμπειρίας ἔχει ἀνάγκη νὰ προστρέξει σὲ τόσο χοντροειδῆ μέσα; Ἔ! καὶ πὼς εἶναι δυνατὸ μὴ ἀθάνατη ψυχὴ νὰ ἐξαρτᾶται στενά ἀπὸ τὸν ἄργιλο πού τὴν κρατεῖ φυλακισμένη καὶ πού δὲ ζεῖ παρὰ μέσον αὐτῆς;

Φαίνεται σὲ κ θε περίπτωση βέβαιο ὅτι σ' αὐτὴ μέσα τὴν παράδοξη συνεργασία οἱ λέξεις δὲν ἐνεργοῦν μόνο καὶ πρῶτα πρῶτα δυνάμει τῆς δικῆς τους ὁμορφιάς, γραφικῆς, ἢ μουσικῆς. Παραδιδόμαστε σὲ φευγαλέες αὐτὲς δόνησεις, ὅσο ἄλλως τε ἔξοχες καὶ νᾶνε οἱ θωπεῖες των, ὅχι γιὰ ν' ἀπολάψουμε τὴν ἠδονὴν πού δίνουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ λάβουμε τὸ μυστηριακὸ ὑγρὸ πού μεταδίδουν. Ἀπλοὶ διαβιβαστὲς λιγώτερο ἢ περισσότερο πολῦτιμοι ἢ εὐχοί, λίγο ἐνδιαφέρει, ἢ καλλίτερα διαβιβαστὲς πού χρωστοῦν τὴν ἴδια τὴν εὐηχότητά τους καὶ τὴν ἐφήμερη λάμψη τους στὸ ρεῦμα πού τὶς διαπερνᾷ.

Θυμᾶστε τὰ δαχτυλίδια γιὰ τὰ ὁποῖα μιλεῖ ὁ Σωκράτης στὸν Ἰωνα τοῦ Πλάτωνα; ἢ πέτρα πού ὁ Εὐρυπίδης τὴν ὀνομάζει μα γ ν ἡ τ η ς ὅχι μονάχα τὰ τραβᾷ ἀλλὰ καὶ τοὺς μεταβιβάζει

καὶ τὴ δική της τὴν ἐλκυστικὴν δύναμη. Εἶνε θαυματουργά, μαγανείες σχήματα ἢ μαγικὲς φόρμουλες, θέλημα στὴν πρώτη σημασία τῆς λέξης αὐτῆς. Ἀπλῆ ἀρμονία καὶ δεμένη στὴν ἔννοια μέσα στὸν πεζὸ λόγο, ἢ προφορικὴ αὐτὴ μουσικὴ γίνεται μόλις ἐπιβλήθηκε στὸν ποιητῆ, μὴ ἀληθινὴ μάγευση.

«Μαγεία ὑποβλητικὴ, ἔλεγε ὁ Μπωδελαιό, χωρὶς νὰ προσέξει ὅτι ἡ δύναμη νὰ ὑποβάλλεις νὰ κάνεις ν' ἀναπολοῦν, ἀπευθύνεται ἀποκλειστικὰ σὲ ἐπιφανειακὲς λειτουργίες μας, ἀνῆκει στὸν καθαρὸν πεζὸν λόγο. Μετάδοση ἢ ἀχτινοβόλημα θάλαγα, ἐπίσης δημιουργία ἢ μαγικὴ μεταμόρφωση, ἀπ' ὅπου ντυνόμαστε ὅχι πρῶτα τὶς ἰδέες ἢ τὰ αἰσθήματα τοῦ ποιητῆ, ἀλλὰ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν πού τὸν ἔκαμε ποιητῆ: Τὴ συγκεχυμένη ἐκείνη ἐμπειρία, τὴν ὀγκώδη, τὴν ἀπόσιτην τὴν ξεχωρισμένη συνείδηση. Οἱ λέξεις τοῦ πεζοῦ λόγου ἐξερεθίζουν, κεντροῦν, γερμίζουν τὶς συνειθισμένες ἐνεργητικότητες μας· οἱ λέξεις τῆς ποίησης τὶς κατευνάζουν, θὰ ἦθελαν νὰ τὶς παύσουν. Μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὶς ἐκθαμβωτικὲς ἐκείνες σκιὲς πού ὁ ἀντιμυστικτικὸς ἱμπεριαλισμὸς μας, συνέπεια τῆς πρώτης ἀμαρτίας, μᾶς τὶς καθιστᾷ πολὺ ἠδονικὲς γιὰ νὰ μᾶς μεταφέρουν στὸ εὐτυχημένα ἐκεῖνα σκοτάδια, ὅπου τὰ νύχια τῶν τριῶν φιληδονῶν δὲν βρίσκουν πού νὰ πιάνουν.

Μαγεία κατανηχτικὴ, καθὼς λένε οἱ μυστικιστὲς, ἢ ὁποῖα μᾶς προκαλεῖ σὲ μιὰ ἡρεμία ὅπου δὲν ἔχομε παρὰ νὰ ἐγκαταλειφθοῦμε, ἀλλὰ ἐνεργητικὰ, σὲ κάποιον μεγαλειότερο καὶ καλλιτέρο μας. Ὁ πεζὸς λόγος, ἓνας φασφορισμὸς ζωηρὸς πού μᾶς τραβᾷ μακριὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας. Ἡ ποίηση μὴ ἀνύκλιση τοῦ ἐσώτερου, ἓνα συγκεχυμένο βάρος, ἔλεγε ὁ Βόρδσβορθ, μὴ ἄγια θεομότητα ἔλεγε ὁ Κήτς, ἓνα βάρος ἀθανασίας στὴν καρδιά: an aubful marmth about myheart, like a load of—immortality—Amor, Pondus.—Τὸ βάρος αὐτό, πού, ἄλλου θέλει νὰ μᾶς βυθίσει παρὰ στὰ σεβάσμα ἐκεῖνα ἀναχωρητήρια, ὅπου μᾶς περιμένει, ὅπου μᾶς καλεῖ μιὰ παρουσία ὑπεράνθρωπη; Ἄν πρέπει νὰ πιστέψουμε τὸν Βάλτερο Πιόρετ «ὄλες οἱ τέχνες λαχταροῦν νὰ φθάσουν τὴ μουσικὴ». Ὅχι, ὄλες λαχταροῦν, ἀλλὰ ἡ κάθε μιὰ μέσον τῶν μαγικῶν διαμέσων πού τῆς ταιριάζουν—τίς λέξεις, τίς νότες, τὰ χρώματα, τίς γραμμὲς—λαχταροῦν ὄλες νὰ φθάσουν τὴν προσευχή.

(Μετάφρ. Α. Γ.)

ΝΕΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

Ο ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, ΟΙ ΜΟΥΡΓΙΕΣ ΚΙ' ΟΙ ΓΙΔΕΣ...

Τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ σοῦ χαρίζει τις καλύτερες μέρες τῆς χρονιάς ἅμα ξέρεις νὰ κάθεται μπρὸς στ' ἀνοιχτὸ παράθυρο καὶ νὰ γέρνει ὀλίκερο τὸ κορμί σου πάνου στὰ σαρακομένα καὶ λερομένα σανίδια...

Πουλάρια—ώραῖα μου πουλάρια...

Κάθονταν ἔτσι μὲ τὸ σαγόνι ἀκουμπισμένο πάνου στὰ κοκαλιάρικα δάχτυλα τῶν χειρῶν, ποὺ σχηματίζανε γεφυρωτὸ ἡμικύκλιο μὲ βάση τοὺς ἀγκῶνες. Νὰ ἔτσι δά! ἔτσι σὰ θεατρίνα—πουλάρια μου. Ἄπ' ὄξω ἀπ' τὸ παράθυρο ἡ μουργιά ἡ κουτσουρεμένη—γιὰ τις γίδες—τὴν ἀγνάντεβεν ἀφηρημένος καὶ παίδεβε τὸ μυαλό του νὰ βρεῖ κάποια παρόμοια εἰκόνα. Στὸ τέλος θυμήθηκε τὴν πολιτεία καὶ τὰ μπάρ μὲ τὴ μεγάλη πελατεία, ποὺ ἔχουν στίς βιτρίνες τους ψημένα γουρουνόπουλα μὲ σταρένιο χοῶμα καὶ γιὰ γαρνιτούρα, στὸ στόμα ἕνα μάτσο μαρουλάκια πράσινα, πολὺ πράσινα.

Κι' ἔτσι πραγματικὰ ἔμοιαζεν ἡ μουργιά μὲ τὰ λίγα φύλλα στὴν κορφή τοῦ γυμνοῦ κορμοῦ της—γιὰ τις γίδες... Ἡ μουργιά ἡ χαλκοπράσινη.

Ἄδεκεῖ πιὸ πέρα, ὁ κῆπος μὲ τις κολοκυθιῆδες καὶ τὰ μελίτσια, ἀράδα—ἀράδα σὰν τσουβάλια τοιμέντο, τὸ γειτονικὸ σπίτι μὲ τὴν πέτρινη σκεπὴ ποὺ δὲν κάπνιζε ἀπὸ μῆνες, καὶ ἄλλα...

Ἐδῶ στὰ χωριά τῆς περιοχῆς E**, τὰ σπίτια εἶναι χτισμένα μὲ ἄσπρη πέτρα καὶ λάσπη ἀπὸ κόκκινο χοῶμα· τὰ παράθυρα εἶναι πολὺ μικρὰ γιὰ νὰ ποδιίζουνε τὸ κρῖο καὶ σπάνια ἔχουν τζάμια. Οἱ ἀνθρώποι τὸ καλοκαίρι ἀφίνουνε τὰ σπίτια καὶ πάνε στὰ ἔξοχικὰ καλύβια τους γιὰ νὰ προφταίνουν πιὸ καλὰ τις δουλειῆς τοῦ χωραφιοῦ κι' ἔτσι νὰ δουλέβουνε περισσότερες ὥρες. Τουτοὶ οἱ ἔξοχῖτες περνᾶνε ζωὴ παιδεμένη, κι' οἱ χωριάτες λένε πὼς ἅμα βρίσκεσαι στὴν ἀνάγκη νὰ καπνίζεις δυὸ τζάκια—βράστα.

Ὡς τόσο μιὰ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἀλλιῶς—ἄς εἶναι.

Φιλίες πολλῆς δὲν εἶχε μὲ κανέναν γύρα του, κι' οὔτε ξεχώριζε τοὺς ἀνθρώπους σὲ καλοὺς καὶ ἄσχημους. Ὅλους ἕνα προῖμα τοὺς εἶχε γιὰτὶ πίστεβε πὼς ὅλος ὁ κόσμος εἶναι ὁ ἴδιος. Νὰ: ὅπως οὐλες οἱ πέτρες, οὐλα τὰ δέντρα, κι' οὐλα τὰ ἄστρα. Οἱ ἀνθρώποι εἶναι χουματένια κανάτια—πίστεβε. Κι' ἔτσι οὔτε μισοῦσε οὔτε πόναιε κανέναν περισσότερο. Μὰ κείνη τὴ μέρα παραξενέβουνταν γιὰ πολλὰ πράματα: Φιλίες πολλῆς δὲν εἶχε μὲ τὸν Ἀβγουσσιο κι' ὥστόσο λυπόταν γιὰ τοῦτον ποὺ ἀποχαιρέταγε τὸ χωριό, τὴ γῆς, καὶ τὸν ἀέρα...

Καὶ τὰ πουλάρια—ώραῖα μου πουλάρια.

Κάθισεν ἀκόμα λίγες στιγμὲς κοντὰ στὸ παράθυρο κι' ἀγνάντεψε τὸν κῆπο, τις κολοκυθιῆδες καὶ τὰ μελίτσια, ἔτοιμος νὰ κλάψει.

Τὸ μάτι του δὲν ξέδινε πέρα ἀπὸ πενήντα μέτρα. Οἱ χωριάτες δὲν κυτᾶνε μακριὰ στοὺς ὀρίζοντες παρὰ ἅμα ὑπάρχει ἀνάγκη· δὲν ἀναζητοῦνε τίποτα. Τὸ βλέμμα τους δὲν ὑφόνεται πρὸς τὸ γαλάζιον οὐρανὸ παρ' ὅταν θέλουνε νὰ παρακαλέσουνε γιὰ κάποια δουλειά τους τὸ Θεό, κι' ὅταν περνᾶει κανένα ἀεροπλάνο. Ἄμα πάλι θέλουνε νὰ παρακαλέσουνε κάποιον ἅγιο τῆς περιοχῆς δὲ σηκώνουν τὸ βλέμμα τους πρὸς τὰ πάνου μὰ γυρίζουν τὸ κεφάλι τους πρὸς τὴ διεύθυνση τῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ ἁγίου: ἀνατολικά, δυτικά κ.λ.π. Μπορεῖ βέβαια ἡ ἐκκλησιά νὰ βρίσκεται πολλὰ χιλιόμετρα μακριὰ ἀπ' τὸ χωριό, μὰ ἀφτοὶ κυτᾶνε πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, κάνουν τὸ σταβρό τους καὶ παρακαλᾶνε γιὰ τὴ δουλιὰ τους. Ὅλα τοῦτα δὲν ἔχουνε πολλῆς διατυπώσεις. Εἶναι πράματα ἀπλᾶ ποὺ καθέννας μπορεῖ νὰν τὰ κάμει...

Κατόπι γύρισε μέσα στὸ καπνισμένο κι' ἔρημο δωμάτιο ἀπὸ φωτιὰ κι' ἀνθρώπους. Κι' ὅπως τὸν θάμπωσε τὸ χινοπορωτάτικο φῶς τοῦ παραθυριοῦ δυσκολέβουνταν νὰ ξεχωρίσει τὰ πράματα τῆς κάμαρης.

Νόμιζε πὼς κάποιος τοῦ πίεζε δυνατὰ τις χάντρες ἀπ' τὰ μάτια του, καὶ γιὰ νὰ τὸν φοβίσει ἔριξε γύρα του κάτι χρυσοπράσινες σπίθες ποὺ πετᾶνε, σβιοῦνε κι' ἀνάβουν σὰ νὰ θέλουν νὰν τὸν κάψουν—γύρα στὰ μάτια του.

Γιαφτὸ τράβηξε πρὸς τὴν ἄλλη κάμαρη τὴν καλή...

Τὴν ἔκοψε μὲ τὰ βήματά του σὲ δυὸ τρίγωνα· τὴν ξανάκοψε... ὕστερα πάλι... ἔξι... ἑφτὰ φορὲς... παραλληλόγραμμα καὶ τρίγωνα... Δὲ θυμᾶται...

Πῆγε κοντὰ στὸ τραπέζι· ἕνα ποτῆρι κρασιοῦ μὲ λίγα λουλούδια μέσα βρίσκεται ἀπάνου στὸ τραπέζι. Ἦταν πολὺ ὁμορφα καὶ μυρίζαν ὁμορφα—τὰ ἄνθη—τὰ ὠραῖα μου ἄνθη...

Μεταχειρίζονταν τὸν τοῖχο καὶ τὸ τραπέζι, ἀπὸ κάρννο ξύλο, γιὰ ἄλμπουμ ὅπως κάνουν ὅλοι ἐδῶ στὰ χωριά. Φωτογραφίες, λογιῶ-λογιῶν δικές τους καὶ ξένες καὶ κάρτ-ποστὰλ ξεθωριασμένα μὲ ὁμορφες γυναῖκες, Χριστούς, καὶ λουλούδια... Πῆρε κάποιαν ἀσυναίσθητα στὰ χεῖρα του κι' ἀπὸ χωριάτικη περιέργεια, ποὺ πάει νὰ καταντήσει συνήθεια, τὴ γύρισε ἀπ' τὸ πίσω μέρος νὰ δεῖ τί γράφει.

Ἦταν ἄγραφη· τὴν ἀφησε κάτου.

Ἡ φωτογραφία ἦταν τῆς Τσεβούλας...

Πάνου ἀπ' τὸ τραπέζι γυρισμένος πρὸς τὰ μπρὸς, σὰν ἔτοιμος νὰ πέσει, ὁ καθρέφτης ὁ καλός. Κύταξε μέσα νὰ δεῖ τὸν ἑαφτό του—δὲν ἦταν καλός. «Ἄρρωστος εἶμαι».

Ὁ Στυλιανὸς εἶχε ἴσως λίγο πυρετό.

Κάθισε σὲ μιὰ καρέκλα. Δὲν κάπνιζε—δὲν κάπνιζε ποτέ του...

Προχτὲς ἐπῆραν τὴν Τσεβούλα.

Τὰ περιστατικὰ τῶν τηλεφαιῶν ἡμερῶν τουρχόντανε στὸ κεφάλι καὶ τὸν τριγύραγον μ' ἐπιμονὴ σὰν τις μῦγες πού μ' ἐπιμονὴ ἔρχονται νὰ κολλήσουν σὲ μιὰ πληγὴ τοῦ κορμοῦ σου ἢ σὲ κάτι

βρώμικο πράμα. Κι' άμα τις διώχνεις με μιá κίνηση τοῦ χεριοῦ σου βουίζουν όλες μαζί, μαζέβουνται κι' άλλες και ξανακολάνε. "Ετσι δέν πετυχαίνεις παρὰ νά μαζέψεις οὔλες τις μῦγες τῆς περιοχῆς πάνου σου. "Ο Στυλιανὸς ἔβλεπε πὸς ὄλο και βάραινε τὸ κεφάλι του ἀπ' τις σκέψες πὸν τις παρόμοιαζε με μῦγες, και δέν τις ἔδιωχνε και δέν προσπαθαιε νάν τις διώξει. "Αφινε νάν τοῦ γλύφουν τὴν πληγῆ κι' ἔσκυβε τὸ κεφάλι πειθαρχικά κι' ἀπόθυμα...

Λοιπόν—

Τὴν Τσεβοῦλα τὴν ἀδερφή τὴν πήρανε προχτὲς στὸ καινούργιο τῆς σπίτι, με νταούλια και βιολιά και με καινούργια φορέματα· εἶναι νά τοὺς χαίρεσαι τοὺς χωριάτες σάν ἀποφασίσουνε νά κάμουν γλέντι..

—Χόποτα, χόπ, και μπάμ!...

—Χόποτα—χόπ!...

"Ο ἀχὸς τοῦ γλεντιοῦ τριγυράει ἀκόμα τὸ σπῆτι και τ' ἀφτιά. "Εἴμ...

"Ο Στυλιανὸς ἤπαι κρασί στὸ γάμο τῆς ἀδερφῆς του, και κανένας δέν βρέθηκε νάν τοῦ πει πὸς ἔκανε ἄσχημα. "Η Τσεβοῦλα ἦταν πολὺ χαρούμενη, μ' ὄλο πὸν δέν ἐπιτρέπεται στὴ νύφη νά χαίρεται· ἡ συνήθεια εἶναι πὸς ἡ νύφη πρέπει νά κλαίει πὸν ἀφίνει τὸ σπίτι. "Οσοῦο ἡ Τσεβοῦλα δὲ μπόραγε νά συγκρατήσῃ τὴ χαρά τῆς. Πολὺ χαρούμενη ἦταν κι' ἡ συντροφιά. "Ωϊ..

Πουλάκια—ὄραϊα μου πουλάκια...

"Εδούλεψε πολὺ στὸ σπίτι ἡ Τσεβοῦλα, τόσα χρόνια. Κι' ἐμπάλωσε πολλὲς κάλτσες και πονκάμισα ἀφοῦ πρὶν τὰ ἔπλυνε. Τὸ καλοκαίρι ἔβανε πάντα λουλούδια πάνου στὸ τραπέζι, κι' ἔκοβε συχνὰ μουργιές για τὶς γίδες. "Αγάπαε πολὺ τὸ Στυλιανὸ και τοὺς γονιούς. "Ηταν καλὸ κορίτσι ἡ Τσεβοῦλα και φυσικά τὴν ἀγαποῦσαν στὸ σπίτι· ἄλλωστε ἀγαπάει κανέναν ὅτι τοῦ χροιάζεται...

Και τώρα παντρεύτηκε... Τσεβοῦλα...

Τώρα: Σὲ ξένο σπῆτι, σὲ ξένο χωριό, σὲ ξένο ἀγέρα. Και σὲ μουργιές ξένες... "Αδερφή μου γιατί νά μὴν πεις πὸς δέν θέλεις;

"Ολα συνέβηκαν με ἡσυχία και τάξη, σάν ὅπως βγαίνει ὁ ἥλιος τὸ πρωὶ και κουρνιάζουν οἱ κότες τὸ βράδυ. Νά, ἔτσι ἀνθίζουνε οἱ κουμαριές τὸν "Απρίλη και τὸν "Αβγουστο σώνουνται τὰ ἀγγουράκια στὰ κίοσκια με τὶς ξύλινες ἀμπάρες...

"Εδῶ σὲ τοῦτο τὸ διαμέρισμα, ἡ ζωὴ δέν ἔχει ποτὲς ἀπόροπτα κι' ὅτι συμβεῖ θάνατο ἀπὸ πρὶν κι' ἀπ' ὄλους γνωστό· κι' ἡ βροχὴ πὸν θά πέσει, κι' ὁ θάνατος πὸν θάρτει. Με ρυθμὸ και με τάξη οἱ ἀνθρώποι ἐδῶ γεννιόνονται, παντρεύονται και πεθαίνουν...

Τὸ χωριὸ με τὶς πέτρινες στέγες βροίσκεται σὲ μιὰ λαγαδιά πράσινη, πεταμένο σὰ μιὰ κουτσουλιὰ μικροῦ πουλιοῦ σὲ μεγάλο πράσινο χαρτόνι. Γύρα-γύρα μάρθο δάσος ἀπὸ ἐλάτια, ὄξιες και πουρνάρια. Τὸν οὐρανὸ τὸν σκεπάζεις ἔφολα με κάμποσα σανίδια...

"Ολα τὰ ξέρεις ἀπὸ πρὶν πὸς θά γίνουν. Γιατὶ τὰ ἴδια συμβαίνουν σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους πὸν κάθε μέρα τρῶνε ὄσπρια και χόρτα, και κάθε πρωὶ μέσα στὸ ζεστὸ γιδίσιο γάλα τρίβουν κίτρινο

ψωμὶ ἀπ' ἀραποσίτι. Τοῦτοι οἱ ἀνθρώποι σκεδὸν οὔλες τὶς μέρες τῆς χρονιάς φορᾶνε ποδήματα ἀπὸ πετσὶ χοιρινὸ και κόβουνε τὶς σκληρὲς του τρίχες με ψαλίδια μεγάλα· με κείνα πὸν τὴν ἀνοιξη κουρέβουν τὶς γίδες και τὴν ὑπόλοιπη χρονιά κόβουν μπαλώματα για τὶς κάλτσες. Στὶς μέρες ὅμως πὸν δέν εἶναι δικές τους τρῶνε ἄλλα πράματα και φορᾶνε ἄλλα ποδήματα. Τοῦτες οἱ μέρες ἀνήκουνε στοὺς θεούς, στοὺς ἁγίους και στοὺς παπάδες. "Αφτὲς εἶναι καλὲς μέρες κι' ὄλοι τὶς θέλουνε γιατί οὔτε δουλέβουν, οὔτε τρῶνε ὄσπρια, οὔτε φορᾶνε χοιρινὰ ποδήματα.

"Αφτὲς τὶς μέρες παντρεύονται, τσακώνονται, και πλένουνται.

Μιὰ τέτοια μέρα παντρεύτηκε ἡ Τσεβὴ και ἔγιναν ὄλα με ρυθμὸ και με τάξη...

* *

Δάσκαλος ἔναν καιρὸ στὰ Βέρροια ὁ Στυλιανὸς... Τὸ χειμῶνα ἐκεῖ ἀπάνου και τὸ καλοκαίρι στὸ χωριὸ με τὶς κλαδεμένες μουργιές και τὸ χαρούμενον ἤλιο... "Εδῶ, ἡ μάνα του πρὶν τριάντα χρόνια τὸν πέταξε ἀπ' τὴν κοιλιὰ τῆς ἕνα πρωὶ πὸν ὁ ἥλιος ἦτανε και τότε χαρούμενος σὰ νά τοῦ ξεφλούδιζαν ἀβγά. Οἱ ἀνθρώποι πήγαιναν συχνὰ στὴν ἐκκλησία κι' οἱ γίδες τρῶγανε μουργιές, φτελιές και χλωρὰ κλήματα. Μῦγες κι' ἀνθρώποι πείναγαν πολὺ και ὄλο κάγανε λιτανείες για κίτρινο ψωμὶ. Οἱ ἀνθρώποι κόλαγαν στὶς εἰκόνες λαμπάδες κι' οἱ μῦγες κολούσανε στὶς λαμπάδες και στὶς εἰκόνες με τὴ βεβαιότητα πὸς βρήκανε σάπια τροφή. Τὰ πουλιὰ φκιαγανε φωλιές, τραγουδοῦσαν και κλέβαν ρόβι—ἄχ πουλάκια—ὄραϊα μου πουλάκια...

Στὸ διάστημα ἀπὸ τίποτα δέν ἄλλαξε· μόνο τὰ σπίτια βάλανε διπλὲς κλειδαργιές κι' οἱ ἐκκλησιές κάτω ἀπ' τὶς εἰκόνες διπλὲς κάσες...

Τώρα ὁ Στυλιανὸς κάθεται ξεπλωμένος στὴν καρέκλα του, κοντὰ στὸ τραπέζι και σκέπτεται τὴν Τσεβοῦλα, τὴ νιόπαντρη ἀδερφή. Θέλει νά ἔξετάσει τὰ πράματα με σειρὰ και με τάξη μὰ τὰ καταφέρνει πολὺ λίγο· οἱ σκέψες στριμώνονται ὄλες μαζί, και σπρώχονται νά πάρουν θέση κάτω ἀπ' τὰ μάρθο μαλλιά τοῦ Στυλιανοῦ, πίσου ἀπ' τὸ ἰδρωμένο του μέτωπο· οὔλες μαζί: τσοῦπ! καλημέρα Στυλιανέ, ἡ μιὰ, τσοῦπ! καλημέρα Στυλιανέ, ἡ ἄλλη· κι' ὄλο στριφογυρίζουνε στὸ κεφάλι τοῦ Στυλιανοῦ κι' ὄλο τὸν ἐνοχλοῦνε. Τοῦτος προσπαθαιε νά θυμηθεῖ πὸς:

... προξενητάδες ἦτανε ἀπὸ τὴ Βαβυλῶνα... και φκιαζανε για τὴν Τσεβὴ «δουλειές».

"Ο Στυλιανὸς χάρηκε πολὺ κείνο τὸ βράδυ πὸν ξεπλέρωσε ἕνα χροῆς εἰκοσιεφτὰ χρονῶν· πὸν πάντρεβε τὴν ἀδερφή του. Πρὶν πεθάνουν οἱ γονιὸ του τοῦ εἶπανε πὸς «για νά γένει νοικοκύρης πρέπει νά μὴ χρωστάει σὲ κανέναν, νά φκιαξει σπίτι και νά παντρεύει τὸ κορίτσι». Τὰ λόγια τοῦτα βαραῖναν τὸ στήθος τοῦ Στυλιανοῦ σὰ βαρια παγολίθια, κι' ἔβλεπε τὴν ἀνάγκη πὸς ἔπρεπε νά λιώσουν. Γιατὶ στὸ χωριὸ πρέπει με κάθε τρόπο νάσαι νοικοκύρης. "Αφτὴν τὴν κληρονομιά ἀφίνουνε ὄλοι οἱ γέροι στὰ παιδιὰ τους. "Ο γάμος τῆς Τσεβῆς ἔρχουταν σὰ φωτιὰ πὸν θά λιώσει τοὺς τετράγωνους πάγους.

ῶρες καλές!..

Μὰ σιγὰ σιγὰ τὰ πράματα ἄρχεβαν νὰ παίρνουν ἄλλη μορφή στὸ κεφάλι τοῦ Στυλιανοῦ. Ἦταν πὺν ἔσβυνε ἡ πρώτη ἐντύπωση. Στὸ τέλος κατάντησε νὰ τὰ βλέπει σὰν ἀνεπάντεχα περιστατικά μ' ὄλο πὺν ἤξερε πὺς θάφεβγε ἡ Τσεβοῦλα μιὰ μέρα, καὶ θὰ τὴν πλέρονε.

Τώρα νὰ δεῖς τοῦ φαίνονταν πὺς κλέφτες τὴν πιάσανε τὴν Τσεβὴ καὶ τοῦ ζητούσανε λύτρα. Ἄχ Παναίτσα μου! νὰ δεῖς—νὰ δεῖς οἱ κακοῦργοι. . Λύτρα καὶ ἔξαγορὰ τοῦ ζητούσανε... Φαντασίες. Οἱ ἀνθρώποι ζητούσανε προίκα—

Ἀγάπαι καὶ χρέος εἶχεν ὁ Στυλιανός. Δανείστηκε.

Καὶ καθὼς μέτραε τὸ χοῖμα στοὺς ληστὲς κι' ὁ χάρτινος ἦχος τοῦ τρύπαγε τ' ἀφτιά, ἔβλεπε τὴν Τσεβοῦλα νὰ τὸν κυττάει μὲ μάτια χαρούμενα καὶ γελαστά... Ἦταν πολὺ χαρούμενη πὺν παντρέβουνταν. Τοῦτος δὲν καμάρονε καθόλου μὰ ἀντίθετα θλίβονταν πὺν πλέρωνε. Ἔ, ἀπὸ ἦταν σίγουρο!

Ὅλα τοῦτα συνέβαιναν στὸ ἴδιο τραπέζι, στὸ ἴδιο δωμάτιο, τὴν ἴδια χρονιά.

Ἡ παρουσία τῶν λουλουδιῶν σοῦ μαρτύραε πρῶτ' ἀποκαίριου. Οἱ φάτσες μέσα στὸν καθρέφτη γελούσανε καὶ χαιρόνταν σὰν πολὺ παιδικές. Προσπαθοῦσαν νάνα ὅλοι χαρούμενοι. Ὁ Στυλιανὸς εἶχε χρέος νάνα πάντα γελαστὸς μ' ὄλο πὺν ἀπτὰ τὰ καμώματα τὸν πείραζαν. Ἐνωθε πὺς οἱ ἀνθρώποι τοῦτοι τὸν γδέρνανε, τὸν ἄφριναν γυμνὸ, τὰ χαρούμενα καὶ γελαστὰ μάτια τὸν εἰρωνέβουνταν.

Ἐσκυβε τὸ κεφάλι καὶ τὸ μάγουλό του κοκκίνιζεν ἀπὸ θυμὸ καὶ ταπεινωση. Ἦταν νικημένος.

Ἦθελε κείνη τὴ στιγμή νὰ μισήσει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τὰ πουλιὰ καὶ τὰ δέντρα· τὸν ἑαφτό του πὺν μέτραε τὰ χοῖματα, τὸν ἀνθρώπο μὲ τὰ χωριάτικα δάχτυλα πὺν τάπαινε, τὴν Τσεβοῦλα πὺν κάθονταν γελαστή καὶ δὲν πῆγαινε μέσα νὰ κλάψει. Ὅμως ἀγάπαι καὶ χρέος εἶχεν.

Τὸ στήθος φουσκώνει ἡ ἀνάσα κονταίνει· τὸ αἷμα χοχλάζει.—Ἡ συχα Στυλιανέ!

Σκύβει ταπεινομένος καὶ μετράει.

—«Ἐνα... δύο... τρία... 19... 39... πενήντα».

Ἄχ—

Ὁ Στυλιανὸς ἔβαλε τὰ κλάματα σὰν παιδί... Οἱ ἄλλοι πῆγαν κοντὰ του καὶ τὸν χαιδέβαν. Ἡ Τσεβοῦλα τὸν φίλει. Νόμιζε πὺς τὴν ἀγάπαι ἀκόμα...

* *

Κι' ἡ ἀρχὴ τοῦ χινόπωρου σοῦ χαρίζει εὐχάριστες στιγμὲς ἄμα ἔξερεις νὰ κάθουσαι πίσου ἀπ' τὸ σπασμένο τζάμι τοῦ παραθυριοῦ καὶ ν' ἀπολαβαίνεις τὴ βροχὴ πὺν δέρνει τὴν πέτρινη στέγη τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ, τὶς κολοκυνθίδες καὶ τὰ μελίτσια...

Στὶς τέσσερις τ' ἀπόγιομα ἔπιασεν ἡ βροχὴ. Μιὰ βροχὴ καταθλιπτική, πεισματική, ἀπαίσια πὺν ἔδερε μὲ μανία ὄλον τὸ δυστυχι-

σμένο κόσμο τούτης τῆς πεινασμένης γούνας...

Ὁ Στυλιανὸς γυρμένος πάνου στὰ σαρακομένα καὶ λερὰ σανίδια, σκέφτονταν πὺς τὸ πρῶτ' ἔπρεπε νὰ καθαρίσει ὁ οὐρανός, ὁ ἀέρας, κι' οἱ δρόμοι. Θὰ πῆγαινε ταξείδι σὲ μακρονὸ χωριὸ μὲ τὸ μάβρο μουλάρι του.

Ἡ Τσεβοῦλα ἔξερε παντρέφτηκε τώρα...

Μιὰ βδομάδα ὕστερα ἀπ' τὸ γάμο ὁ Στυλιανὸς εἶδε πὺς τὰ λουλούδια τοῦ τραπεζιοῦ χάσανε τὴ μυρουδιά τους καὶ τὸ χοῖμα τους· οἱ κάλτσες ἤθελαν μπάλωμα κι' ἀπτὸς ζεστὸ γάλα καὶ καθαρὸ ποικάμιο. Τὴν ἄλλη βδομάδα εἶδε στὸ σπῆτι τὸ Γρηγόρη Κάρσα μὲ τὸ ξουρισμένο κεφάλι καὶ τὰ κόκκινα χέρια. Τοῦτος χαρούμενος τοῦ εἶπε πὺς θὰ χαιρόνταν περισσότερο, ἀν' ὁ Στυλιανὸς εἶχε τὴν καλωσύνη χί... χί... χί... γιὰ τὰ χοῖματα.. χί.. χί.. γιὰ τὶς πενήντα χιλιάδες χί—

Ὁ Στυλιανὸς τοῦ εἶπε χαρούμενος πὺς «καλὰ Γρηγόρη, σὲ σκέπτομαι κάθε μέρα. Θὰ πάρει τέλος τὸ πράμα· πὺς!»

Τὴν τρίτη βδομάδα ὁ Στυλιανὸς εἶδε πὺς γεννήθηκεν στὰ 1903 κι' εἶχεν ἄσπρες τρίχες πάνου ἀπ' τ' ἀφτιά· εἶδε ἀκόμα πὺς τὸ βράδν σὰν ἔπεφτε νὰ κοιμηθεῖ χροιάζονταν γυναίκα. Ὅλα τᾶβανε μὲ τὸ νοῦ του...

Τώρα, ἀν' τοῦ περίσεβε καιρὸς θὰ φρόντιζε βέβαια νὰ γυρίσει τὸ μυαλό του στὴν περασμένη του ζωὴ ὅπως κάνουν ὅλοι οἱ ἀνθρώποι πὺν πρόκειται νὰ παντρεθοῦν. Θὰ θυμόνταν ἴσως τὶς ἀγάπες πὺν τὶς παράτησεν ἢ τὸν παράτησαν... Ἄλλες γνώρισε λίγο ἄλλες πολὺ. Μ' ἄλλες κοιμήθηκε μιὰ βραδνὰ μ' ἄλλες μιὰ χρονιά. Κάμποσες εἶχανε πράσινα μάτια καὶ κίτρινα δόντια. Ἦταν πεινασμένες... Μὰ ποιὸς ἔχει καιρὸ νὰ χαζέβει μὲ τέτοια πράματα—οἱ γίδες θέλουν μουργιές...

Ἦταν ὅμως βέβαιος πὺς γνώρισε πολλὲς γυναῖκες. Ἐκανε μάλιστα στὸ μυαλό του καταλόγους πὺν πολὺ ἔφκολα τοὺς ἔξεριζε γιὰ νὰ φκιάξει ἄλλους πὺν καθαρούς. Μὰ κείνη πὺν δὲ γνώρισε ποτές του ἦταν ἀφτὴ πὺν θὰ τὴν παντρέβουνταν, πὺν θὰ ζοῦσε καὶ θάκανε μαζί της παιδιὰ...

Ἀποφάσισε νὰ παντρεφετῆ ὁ Στυλιανὸς κι' ἄβριο θὰ πῆγαινε γιὰ γυναίκα σὲ κάποιον μακρονὸ χωριὸ μὲ τὸ μάβρο μουλάρι του. Ὁρες καλές...

Τώρα ἔπλαθε μὲ τὸ μυαλό του γυναικεῖες μορφὲς καὶ προσπαθοῦσε νὰ μαντέψει τὴ μορφή τῆς ἀβριανῆς γυναίκας του. Οἱ μορφὲς ἀνακατέβουνταν μεταξύ τους πολὺ γρήγορα κι' ἔτσι ὁ Στυλιανὸς δὲ μπόραγε νὰ ξεκαθαρίσει μιὰ μορφή. Οἱ παλῆς του ἀγάπες τοῦ ματαίωσαν κάθε προσπάθεια. Ὅλες ἔδιναν ἀπόσκλητη κατὶ ἀπ' τὸ δικὸ τους σουλοῦπι. Πὺς θάνα, παναγίτσα μου, πὺς θάνα;

Μιὰ συγκίνηση τοῦ ἔγλυφε τὴν καρδιά. Μιὰ ἄλλη τοῦ ἀδυνατίζε τὰ πόδια κι' ἔτρεμαν. Ἐτσι, γιὰ ἔτσι παναγίτσα μου; Τίποτα· τίποτα δὲν ἤξερε· οὔτε ὄνομα οὔτε μάτια. Ἄλλη μιὰ φορὰ: ἔτσι γιὰ ἔτσι;

Κι' ἀπὸ ἄβριο θὰ ζοῦσε μαζί της ὄλη του τὴ ζωὴ. Θὰ τρώγανε

ἀπ' τὸ ἴδιο πιάτο τὸ ἴδιο φαί· θὰ πλένονταν μὲ τὸ ἴδιο σαποῦνι καὶ θὰ μυρίζονταν τὰ ἴδια λουλούδια...

Κανένας στὰ χωριά δὲν γνωρίζει ἀπὸ πρὶν τὴ γυναῖκα του· κι' οὔτε μπορεῖ νὰ ξέρει πὼς θάναί· εἶναι μιὰ παλιὰ συνήθεια. Νά, ἅμα ρίχνεις τὰ γγγίστρι στὴ θάλασσα δὲ μπορεῖς νὰ ξέρεις ἀπὸ πρὶν τὶ ψάρια θὰ βγάλεις κι' οὔτε μπορεῖς νὰ μαντέψεις τὴ γεύση του μ' ὄλο πὸν τὰ ψάρια μοιάζουνε σχεδὸν μεταξύ τους.

Ὁ Στυλιανὸς ἤξερε πὼς ἐτούτῃ ἡ περιοχὴ ἔχει ψάρια πὸν μυρίζουνε χωριατίλα κι' ὑπακοή. Ἄλλο τίποτα δὲν ἤξερε· οὔτε ὄνομα οὔτε μάτια.

Μόν' τοῦπανε—μόν' ἄκουσε πὼς ἔχει προῖκα. "Αἴι...

Ὁ Στυλιανὸς τὴν ἄλλη βδομάδα παντρέφτηκε· τὴν ἄλλη χρονιὰ εἶχε παιδί. Θὰν τοῦ δώσει βέβαια τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του...

"Υστερα θὰ κάμει κι' ἄλλο. Κι' ἄλλο...

* *

Οἱ ἄνθρωποι γύρω του τρῶνε ὄσπρια καὶ φορᾶνε ποδήματα ἀπὸ πετσοῖ χοιρινό. Τσακόνονται συχνὰ καὶ πλένονται σπάνια... Τὸ βράδυ μόλις ὁ χαρούμενος ἥλιος ἀγναντέψει γιὰ τελευταία βολὰ τὸ χωριό, τοῦτο κλειδώνουνε γερά τὶς πόρτες τους καὶ τὶς ψυχές τους.

Τὸ μᾶβρο σκοτάδι κατεβαίνει ἀπ' τὰ βουνὰ καὶ κυριέβει τὴ γῆς, τοὺς ἀνθρώπους, τὸ φῶς.

...Τὶς γίδες πὸν τρῶνε μουργιές.

Τὰ πουλάκια πὸν χιτίζουν φωλιές, τραγουδᾶνε καὶ κλέβουν ρόβι...

Καλὰ πουλάκια—ὄραϊα μου πουλάκια...

ΚΩΣΤΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ο ΓΛΥΠΤΗΣ ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

L' art ne commence qu' avec la vérité.

Θὰ εἶνε ἡ δευτέρα φορὰ πὸν βλέπω γλυπτικὴ δική του. Ἀλλὰ καὶ τὶς δυὸ φορὲς πὸν συναντήθηκα μαζί της, σὲ ὁμοδικές ἐκθέσεις, γιὰτὶ δική του ἐκθεση ἀτομικὴ δὲν ἔχει κάνει—σταμάτησα μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον. Ἡ γλυπτικὴ του βασταίε ἀπ' ἐκεῖνα τὰ πράγματα τῆς τέχνης τὰ ξεχωριστά, πὸν δὲν μπορεῖς νὰ τὰ περάσεις ἀπαρατήρητα ἢ ἐπιπόλαια: θὰ σὲ σταματήσει, θὰ σοῦ ἐπιβληθεῖ, κ' ἡ ἐντύπωσή της θὰ σοῦ μείνει χαραγμένη. Καὶ ξέρουμε πόσα λίγα τέτοια βρίσκονται στὰ ἐργαστήρια.—Ἡ τελευταία φορὰ, ἦτανε στὴν πρόσφατῃ ἐκθεση τῆς ὁμάδας «Τέχνη»—καὶ σήμερον τὸ ἀπόγευμα πὸν ξεκίνησα μ' ἓνα θαυμάσιο χειμωνιάτικον ἥλιο γιὰ τὸ ἐργαστήριό του.

Δὲν ξέρω τί ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸ ἔργο του, τὸ μικρὸ ἐξ ἄλλου, γιὰτὶ δὲν εἶνε παρὰ λίγα χρόνια πὸν ἐργάζεται. Τὸ πολὺ κοινὸν ἀκόμη δὲν τότε γνωρίζει. Ἀλλὰ μεταξύ τῶν συναδέρφων του καὶ σ' ἓνα κύκλο καλλιτέρων ἀνθρώπων, ἔχει ἀπὸ καιρὸ μιὰ πρώτη θέση πάρει, γιὰ τὴν ἐνότητα, γιὰ τὸ γλυπτικὸ τῆς χαρακτῆρα, ἀλλὰ πρὸ παντὸς γιὰ τὴ συγκίνηση πὸν ἐκτοξεύει. Πρόκειται γιὰ ἓνα χέρι πὸν πλάθει τὸν πηλὸ καὶ δὲν κάνει γελοιογραφίες. Καὶ σ' αὐτὸ δὲ χωρεῖ ἀμφιβολία.

Γλυπτικὴ! Τέχνη πανάρχαιη, καὶ ἴσως ἡ πρώτη πὸν βρῆκε ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ, βγαίνοντας ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ ζώου μὲ τὶς ἀρπακτικὲς πρωτόγονες ἀνάγκες του. Μὲ τὸν πηλὸ ἢ ἀπ' εὐθείας στὴν πέτρα, χάραξε τὰ εἰδῶλα τοῦ πρωτοξυπνητοῦ νοῦ του, γιὰ λόγους πὸν ξεπερνᾶνε τὰ ὄρια τῆς γνώσης μας—αἰνίγμα. Εἶνε ἡ τέχνη πὸν μᾶς συνδέει ἄμεσα μὲ τὴν ὕλη. Γέννημα ἀριθμῶν καὶ ἀφῆς, ἔχει κάτι ρητὸ καθὼς οἱ ἀριθμοί. Ὁ τεχνίτης ἐδῶ σκέπτεται θετικά, ὑπολογίζει, μετράει, πιάνει, οἰκοδομεῖ. Βλέπει τὰ εἰδῶλά του νὰ πέρνουν ὀσπὰ καὶ σάρκα—κι' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, οἱ ἀμήτοι, καθαρότερα τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας. Ἡ ἱστορία της εἶνε μακροτάτη, παρᾶλληλα μὲ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία. Τὰ μουσεῖα, οἱ ναοί, τὰ νεκροταφεῖα, οἱ κῆποι, διατηροῦνε τὰ περάσματά της.

Ὁ Κωστῆς Παπαχριστόπουλος βγαίνει ἀπ' τὴν παράδοση τοῦ Ροντέν. Ἡ ρεαλιστικὴ ἀντίληψη τῆς φόρμας πὸν ἐννοοῦσε ὁ μεγάλος αὐτὸς καλλιτέχνης, χαρακτηρίζει τὴ σημερινὴ δουλιὰ του. Ἐχει ὁμως μιὰ τέτοια συγκίνηση καὶ κατανόηση, κι' ἡ γλυπτικὴ του αἰσθησις εἶνε τόσο πηγαία ὅσο καὶ ἀφθονη ὥστε νὰ μὴ σκοντάβει σὲ ἀποκρουστικότητες πὸν ἦταν ἐπόμενο νὰ πάθει μᾶς καὶ βαδίζει σ' ἓνα τέτοιο τραχὺ δρόμο. Στὸ μοντελάριμά του ὑπάρχει ἡ ζωὴ τῆς σάρκας. Τὸν ἄνθρωπο, τὸ κάθε μέρος τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ, τὸ νιώθει ὡς ἓνα κομμάτι ζωῆς, ὅπως καὶ εἶνε. Ἡ κυκλοφορία πὸν διέπει ὀλόκληρο τὸ σῶμα, κινεῖται κι' ὅταν ἐργάζεται αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος του. Ἀγαπᾷ τὴ γλυπτικὴ του· γιὰτὶ μὲ μπάζει σ' αὐτὸ τὸ μυστήριον.

Ἡ ἀναγωγή τῶν μορφῶν σὲ σχῆμα δὲν τὸν ἀπασχολεῖ (ἀργότερα ἴσως). Θέλει νὰ δώσει τὴν ἀλήθεια πὸν ἔχει τὸ κάθε πρᾶγμα στὴ ζωικὴ του αἰσθησις. Ὁ συνδυασμὸς καὶ τῶν δυὸ ἀποτελεῖ τὴν ἄρτια ὁμορφιά: τὸ μυστικὸ τῆς ἀρχαίας Τέχνης. Ἀλλὰ ἐκεῖνο πὸν κάνει ζωντανὴ τὴ γλυπτικὴ του, δὲν εἶνε τόσο ἡ ἀντίληψη π' ἀκολουθεῖ, ὅσο κάτι ἰδιαιτέρου, κάτι προσωπικὸ δικό του. Βλέπουμε μέσα σ' αὐτὰ τὰ «κεφάλια» πὸν ἔχουσε στὸ γύψο—τὸν ἐργάτη Μύρωνα, τὸ μαέστρο Μητρόπουλο, τὸ ζωγράφον Πολυκανδριώτη, τὴ βιολονταελίστρια Κουρούκλη, καὶ μιὰ γερόντισσα θεῖα του—ὄχι μονάχα τὰ στάδια πὸν πέρασε ἢ σκέψη του γιὰ νὰ φτάσει στὸν τελειωτικὸν χαρακτῆρα πὸν τὰ σταμάτησε μελετώντας τὸ μοντέλο του, ἀλλὰ κάτι θερμὸ πὸν ἔλωσε τὴν ψυχρὴ ὑπολογιστικὴ σκέψη σὲ συγκίνηση, σὲ ἀλήθεια, σὲ ζωὴ. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἄς τὸ προσέξουμε. Εἶνε τόσο σημαντικὸ γιὰ τὴ δημιουργίαν τῆς Τέχνης. Τὸ ἔργο της εἶνε μιὰ βαθύτερη γνωριμία μὲ τὸν ἔξω κόσμον—ἐντεταμένως ἐγκεφαλισμός. Εἶνε αὐτὸ πὸν μᾶς ἀποκαλύπτει καὶ ὄχι αὐτὸ πὸν βλέ-

πουμε επίφανειακά. Και τὸ ἔργο τοῦ Κωστή Παλαχριστόπουλου ἔχει αὐτὸ τὸ πολὺτιμο δῶρο. Ἄς τὸ διαφυλάξει.

Ὁ πραγματισμός του ἔχει βάρος, ἐσωτερικότητα. Τὸ θέμα του εξαφανίζεται σὲ ζωὴ. Μὲ τὰ «κεφάλια» του κουβεντιάζεις· δὲ σὲ κουράζουν, δὲ σὲ διώχνουν. Ὅσο τὰ βλέπεις τόσο καὶ σοῦ ἀποκαλύπτονται. Ὑπάρχει ἡ «vérité intérieure» πού τονίζει ὁ Ροντέν στὴ Διαθήκη του. Τὰ διάφορα μέρη τους μελετημένα ὡς πλαστικές ἀξίες δὲν εἶνε συμβατικά βαλμένα στὸν πηλό του· τὰ χέρια του δώσανε κάτι περισσότερο· περιεχόμενο. Τὸ ἕνα μέρος συμπληρώνει τὸ ἄλλο, στὴν κίνηση πού τὰ εἶδε καὶ τὰ σταμάτησε· καὶ ὅλα μαζί ἀποτελοῦνε ἕνα σύνολο· τὸ άτομο πού μοντελάει. Τὸ κρανίον, τὸ μέτωπο, τὰ μάτια, τὸ στόμα, ὁ λαιμός, τ' ἀφτιά,—κάθε ἐπίφάνεια καὶ φόρμα ἔχει τὴ δική της ὄντοτητα, κυταγμένη ἀπὸ μέσα, ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς ζωῆς. Ἄν καὶ τὸ καθένα διαφέρει ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὡστόσο ὑπάρχουν ὡς μέρη πού ζοῦνε στὸν ἴδιον ὄργανισμό κι' ἀντιπροσωπεύουν αὐτὸ καὶ ὄχι ἄλλο πρόσωπο. Τὸ «κεφάλι» τοῦ ἐργάτη Μύρωνα—τοῦ γυνῶ—δίνει τὸν ἄντρα, τὴ ράτσα, τὰ χαρακτηριστικά του, καὶ μιὰ τραχύτητα ἀλλὰ ὄχι ἀποκρουστική. Εἶνε ἐργάτης κι' αὐτὸ φαίνεται καλά. Τὸ μισοκλεισμένο στόμα του σὲ μιὰ κίνηση πικρίας συγγρατημένης, τὰ βσθουλωμένα κάπως μάτια του τὰ στοχαστικά, τὸ στεγνὸ μυῶδες χρέας του, τὸ καταπονημένο ἀπ' τὴ δουλιὰ ὕψος του, κι' ὁ λαιμός του πού πάλλεται μὲ τίς καλοβαλμένες ἀρτηρίες καὶ μ' ἕνα φάγωμα στὴν ἀκρη, κι' ἕνα σαγῶνι πού ἐντείνει καὶ κλείνει συγχρόνως τίς δυνάμεις τοῦ μακρουλοῦ προσώπου του—Ἐ! αὐτὸ εἶνε γλυπτική. (*) Ἐνα τέτοιο κομμάτι ἀξιόλογα μπορεῖ νὰ σταθεῖ σὲ μιὰ γλυπτοθήκη, ὡς δείγμα Τέχνης, ὡς ἔργο Τέχνης. Ἐκτελεσμένο ἀπλᾶ σὲ φαρδιές ἀπεριποίητες ἐπιφάνειες, μὲ κάτι ἀνώμαλο καὶ φυσικὸ καὶ στέρεο στὸ πλάσιμό του καὶ μὲ ἀ ν θ ρ ὴ π ι ν ο α ἰ σ θ ἠ μ α —ἰδίως αὐτὸ—μεταβιβάζει ἕνα νόημα σύγχρονης Τέχνης, προσόντα πού βλέπουμε σὲ ὄρισμένα «κεφάλια» τοῦ Ντεσιπῶ καὶ τοῦ Μαγιόλ.

Ἐχει ἀκόμη μερικὲς «φιγούρες», οἱ περισσότερες καθήμενες ἢ πλαγιασμένες—ἡμίγυμνα γυναικεῖα σώματα καὶ σὲ μικρὴ κλίμακα. Τὸ ζεστὸ μοντελάρισμα πού τότε διακρίνει, ἐδῶ τὸ νιώθουμε ἀκόμη ἀκούραστο. Χωρὶς νὰ βασανίσει τὰ διάφορα μέλη τους, ἄφησε ὅλη τὴ χάρη τους σὲ μιὰ τρυφερὴ κίνηση τῶν χειρῶν πρὸς τ' ἀπάνω, ἢ ἀντίθετα, σὲ μιὰ στάση ὀλιγώτερο θελκτικὴ, μὲ τὰ χέρια μπροστά. Οἱ μαστοί, ὁ κορμός, οἱ λαγῶνες ἢ τὰ καλυμμένα πόδια, βγήκανε σὲ μιὰ στιγμὴ θερμῆς συγκίνησης, ἡδονικῆς στιγμῆς, ὅπου τὸ ἕνα σῶμα προσκαλεῖ τὸ ἄλλο. Ἐπιασε λίγο πηλό καὶ τὰ δάκτυλά του μᾶς δώσανε τὸ ρίγος, τὴν ἀφή τῆς σάρκας. Κολλημένα καθὼς εἶνε σὲ ἀτημέλητη βάση, ἀναπαύονται, ὕστερα ἀπὸ ἕνα κῦμα ἡδονῆς πού τὰ ἔλουσε, ἢ ἐτοιμάζονται γιὰ ἕνα τέτοιο ἀνακουφιστικὸ λουτρό. Οἱ μικρὲς αὐτὲς «φιγούρες» του εἶνε οἱ καλλίτερες σελίδες πού βγήκανε ἀπὸ τὰ δάκτυλά του. Ἄς τίς προχωρήσει.

Τὸ ἐργαστήριό του τώρα σχηματίζεται. Εἶνε ἐξ ἄλλου νέος, παιδί. Ἐσπούδασε γλυπτικὴ ἐδῶ στὸ Πολυτεχνεῖο μας, κι' ὕστερα ἔξω, καὶ μάλιστα κοντὰ στὸν Μπουρντέλ ὅταν ἀκόμη ζοῦσε. Τὸ γλυπτικὸ του ἐνστικτο θὰ ὑπερνικήσει τίς τεράστιες δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζει ἕνας γλύπτης ὅταν κυρίως στήνει μεγαλεῖτερα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα. Γιατὶ βασικά ἡ Τέχνη του στηρίζεται στὴν ἀρχιτεκτονικὴ. Σκέπτεται μὲ ὄγκους. Ὑπολογίζει σὰν ἀρχιτέκτονας. Ἡ ἀνάλυση καὶ ἡ διαίρεση συνοδεύει τὴν πλαστικὴ του. Κι' ἐμπνέεται ἀπ' εὐθείας ἀπ' τὴ ζωὴ, δηλαδή ἀπὸ τὸ κυριώτερο ἢ τελειότερο πλάσμα τῆς,—πού εἶνε τὸ ἀνθρώπινο σῶμα μὲ τὴ ζωϊκὴ ἀνατομία του.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

(*) Ἡ περιγραφή μου, ἐδῶ, δὲ σκοπεύει νὰ ἐξαντλήσει, ὅτι ἐξ ἄλλου δὲν ἀναλύεται μὲ ὅσα λόγια κι' ἂν παραθέσει κανένας. Τὰ κυριώτερα καὶ μάλιστα ὅσα μοῦ ἐντυπωθήκανε στὸ νοῦ σὰν τὸ φωτόειδα στὴ Διαρκὴ Ἐκθεσὴ τοῦ Ζαπλείου μὲ τὸν ποιητὴ Ἀγγελὸ Σικελιανὸ πού ἔτυχε νὰ βρεθῆ κοντὰ του—αὐτὰ μονάχα καὶ σύντομα γράφω.

ΛΑΪΚΑ ΡΟΥΣΣΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

NANI TO ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ NANI...

Νάνι τὸ παιδί μου νάνι
νάνι, τὸ μωρὸ νὰ κοιμηθεῖ.
Σήμερα ἔχει ὁ γάτος μας φορέσει
τ' ὁμορφὸ του φόρεμα τὸ γκρί.
Νάνι τὸ παιδί μου νάνι
νάνι, τὸ μωρὸ νὰ κοιμηθεῖ.
Τ' ὁμορφὸ του φόρεμα θὰ βγάλει
ἂν δὲν κάνει ὁ γιόκας μου καλά.
Νάνι τὸ μωρὸ μου νάνι
στῆς μαννούλας τῆ ζεστῆ ἀγκαλιά

NANOYPIΣMA THΣ ΓATΟΥΛΑΣ

Γατούλα μου κοιμήσου ξεγνοιασμένα
στὸ τζάκι ἐδῶ, στὴ ζεστασιά κοντά.
τὸ ρολοῖ ἀδιάκοπα χτυπᾷ·
γιὰ ὄλους μας χτυπάει μὰ ὄχι γιὰ σένα.

XEIMΩNAS

Καρύδια σπάζει ὁ γάτος στὴ γωνιά
στὸ τζάκι ἢ γάτα λούζεται πιὸ πέρα
καὶ τὰ γατάκια φόρεσαν γυαλιά...

TO ΓATAKI EXEI...

Τὸ γατάκι ἔχει
μιὰ κούνια διαλεχτή·
τὸ παιδάκι μου ἔχει
μιὰ πι' ὁμορφὴ ἀπ' αὐτή.

Ἐχει τὸ γατάκι
προσκέφαλο λευκό·
τὸ παιδί μου ἔχει ἕνα
καλύτερο ἀπ' αὐτό.

Τὸ γατάκι ἔχει
ἕνα σκέπασμα καλό·
τὸ παιδάκι μου ἔχει
ἄλλο ἕνα πιὸ ζεστό.

Ἐχει τὸ γατάκι
μιὰ σκούφια κεντητή·
μὰ τοῦ παιδιοῦ μου εἶν' ὄλο
μετάξι καὶ φλουρί.

ΤΡΕΞΕ, ΤΡΕΞΕ ΓΡΗΓΟΡΑ ΔΙΑΜΑΝΤΩ

Τρέξε, τρέξε γρήγορα Διαμάντω
 τὸ ζυμάρι ψήθηκε καλά,
 τρέξε στήν κουζίνα...
 φέρε τὴ φαρίνα...

Ἄρχισαν οἱ πάπιες νὰ φυᾶνε
 καὶ νὰ ξεφωνίζουσε τρελλά...
 Λάλησε κι' ὁ κόκορας κι' οἱ κότες ὄλες,
 γύρω - γύρω τόνε φέρνουν οἱ μαργιόλες.

Μεταφραστής: ΜΕΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

ΕΦΥΓΕΣ...

Ἐφυγες, πολυαγαπημένη μου,
 κι' ὄλα τ' ἀηδόνια ἔχουν σωπάσει
 τὸν οὐρανὸ ψῆς βράδου κύταξα,
 κι' αὐτὸς ἔν' ἄστρο του ἔχει χάσει.

Τὰ χορταράκια πὺ καθόμαστε
 μαράθηκαν ἀπὸ τὴ λύπη,
 κ' ἓνα λουλούδι ποῦταν πλάι μας
 καὶ τ' ἀγαποῦσε, τώρα λείπει.

Σὲ μιὰ γουβίτσα ἴπτο τακούνι σου
 λίγο νερὸ ἢ βροχὴ εἶχε ἀφίσει
 κ' ἓνα μικρὸ πουλάκι σήμερα
 πῆγε τὴ δίψα του νὰ σβῆσει.

Οἱ λευκες τώρα δὲ σφυρίζουσε
 καθὼς σφυρίζανε τὰ βράδια
 πὺ σέ κρατοῦσα στήν ἀγκάλη μου
 καὶ σ' ἀποκοίμιζα μὲ χάδια.

Σᾶν κουρασμένες τὰ κλωνάρια τους,
 μὲ τ' ἀσημιὰ φύλλα, κινᾶνε,
 κι' ἀπ' τὸν ἀγέρ' ἀργοσαλεύοντας
 ἓνα βραχνὸ κλάμ' ἀρχινᾶνε.

Κ' ἡ βρύση πὺ συχνὰ μᾶς δρόσιζε
 παραπονιέτ' ἐκεῖ στήν ἄκρη
 καὶ χύνει τὸ νερὸ μονότονα
 σταλιά—σταλιά κι' αὐτὴ σᾶν δάκρυ!...

ΧΑΡΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ—Ο ΣΤΙΧΟΣ Κ.Λ.Π.

ΜΑΚΗ Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ: Στοιχατοὶ ἐνὸς Γραφῆ (Ποιήματα) Ἀθήναι,
 τυπ. Γ. Γραμμένου.

Τὰ ποιήματα τοῦ κ. Κόκκινου τὰ διάβασα πρὶν τυπωθῶν. Τὰ διάβασα χειρόγραφα γραμμένα, πάνω στὰ ὑπηρεσιακά του χαρτιά—γραμμένα ὅταν θὰ ἐσχόλαζε ἀπὸ τὸ γραφεῖο ἢ καὶ ὅταν θὰ ἐργαζόταν μέσα στὸ γραφεῖο,—γιατὶ ἢ ἐμπνευση, ὅταν ἔρχεται, εἶναι ἀπὸ τὰ πράγματα πὺ δὲν περιμένουν. Ὁ κ. Κόκκινος εἶναι, ἀληθινά, ὁ γραφιάς, ὅπως αὐτοπεριγράφεται στὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ποιήματά του: ζεῖ μέσα στὰ χαρτιά, ζεῖ ἀπὸ τὰ χαρτιά,—καὶ πεθαίνει μὲ τὰ χαρτιά, θὰ ταφῆ μὲ τὰ χαρτιά...

«Μίσθια δουλειά, σωροὶ χαρτιῶν...

Ὅπως ἔλεγε ὁ Καρυωτάκης...

Αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ξέρωμε, καὶ νὰ μὴ τὰ ξεχνόυμε διαβάζοντας τὸ βιβλίο τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ. Κάθε ἔργο κρίνεται μὲ τὴν ὥρα του, μὲ τὸ περιβάλλον του, μὲ τοὺς σκοποὺς τοὺς δικούς του.

Ἡ πρώτη λοιπὸν συνέπεια εἶναι πὺς ὁ κ. Κόκκινος ἔγινε ρεαλιστής. Ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματά του εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴ γύρω του πραγματικότητα κι' ἀπὸ τὶς συνθήκες πὺ ζεῖ. Τὶς ἀγαπᾷ ἢ τὶς μισεῖ, ἄλλες ἀγαπᾷ κι' ἄλλες μισεῖ,—ἀδιάφορο' σὲ ὅλες ὅποσδήποτε βλέπει θέματα γιὰ ποιήματα, κι' ὅλες τὶς στιχοῦργεῖ. Ἡ ἀφηρημένη φαντασία λείπει, ἢ δημιουργία ἐνὸς κόσμου ξένου καὶ ὑπέρτερου ἀπὸ τὸν πραγματικὸ δὲν ὑπάρχει στὸ μικρὸ τοῦτο βιβλίο μὲ τὸς στίχους. Ὑπάρχει ὅμως προσοχὴ στὸν συγκεκριμένον κόσμον τὸν ὁρατό. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ποιητικὸ ξεδιάλεγμα μερικῶν στοιχείων πὺ τὸν κόσμον αὐτὸν τὸν ὁμορφαινουν: Τὸ «Ξερὸ μπουμπουκι», ἢ «Ξελογιάστρα τριανταφυλιά», τὸ «Χελιδόνι», ὁ «Γυρισμὸς τοῦ ξενητεμένου» εἶναι θέματα καθαυτὸ ποιητικά, ρομαντικά,—ὅσο ἢ σημερινὴ ἀπαισιοδοξία κι' ἀπιστία ἀφήνει νὰ περᾶ ὁ ρομαντισμὸς στὴ ζωῆ. Αὐτὰ καὶ ὄλα τὰ παρόμοιου εἶδους ποιήματα τὰ προτιμῶ ἐγὼ μέσα στὸ βιβλίο. Τὰ προτιμῶ ἀπὸ ἰδιουργρασία ἴσως, ἀπὸ συνήθεια, τέλος πάντων ἀπὸ λόγους προσωπικούς. Μὰ μὲ τοῦτο δὲν θέλω ν' ἀποδώσω λιγώτερην ἀξία καὶ σὲ μερικὰ ἄλλα, στὰ νέα ποιήματα, στὰ καθαυτὸ νέα, ὅπως π. χ. ἢ «Ὀδοντογιάτρισσα» πὺ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικά. Μὲ πολλὴ τέχνη καὶ χάρη πολλὰ λέγονται στὴν «Ὀδοντογιάτρισσα» καὶ πολλὰ δὲν... λέγονται, ἢ δὲν ἀκούονται. Μιὰ γυναίκα, ὀπλισμένη μ' ὄλα τὰ ληξιαρχικά τῆς τέχνης τῆς, καὶ συνάμα μ' ὄλα τὰ μεθυστικά τῆς ὁμορφιάς τῆς. Ξερριζώνει, ματώνει, κόβει, πετᾷ στὰ σκουπίδια, πέρνει τὸ αἷμα, πέρνει τὸ χρῆμα,—ὁ ἄρρωστος δὲν μιλά! «Ἐλα, τοῦ λέει στὸ τέλος: σὴν ἐγὼ θὰ σοῦ βάλω χρυσά!» Χρυσά, δηλαδὴ τὸν πλοῦτο στὴ θέση τῆς δυνάμεως, τὴν τέχνη στὴ θέση τῆς φύσεως.—Ὡραία σάτιρα κοινωνικῆ, ἐπιγράμμα πὺ δὲν λέει οὔτε μιὰ λέξη παραπάνω ἀπ' ὅσο πρέπει.

Ὀλιγώτερο ρεαλιστής εἶναι ὁ κ. Κόκκινος στὰ ἐρωτικά του. Εἶναι φυσικά, ἀσυμβίβαστος ὁ πρῶτος ἐρωτας, ὁ ἐρωτας ὁ νεανικός, κι' ὁ ρεαλισμὸς. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι γραμμένα πρὶν ἀπὸ τ' ἄλλα, ὅταν ἀκόμη ὁ ποιητὴς δὲν εἶχε ἀποκρυσταλλώσει τὴν τεχνολογία του. Καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν μετρικὴ κατασκευὴ ἀπὸ τὴ φράση, ἀπὸ τὸ ὕφος γενικά τῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων, πὺ δὲν εἶναι ὅπως τῶν ἄλλων, σφιχτοδεμένη καὶ σκόπιμη...

Ρεαλιστής εἶναι τέλος καὶ στὴ γλῶσσα τοῦ βιβλίου του ὁ κ. Κόκκινος. Ἡ γλῶσσα τῆς πρόζας ἐπικρατεῖ, ὅσο πάει, καὶ στὴν ποίηση. Εἶναι γεγονός. Ἄλλοτε ἐπικρατοῦσε καὶ στὴν πρόζα ἢ γλῶσσα τῆς ποιήσεως. Τώρα γίνεται τὸ ἀντίθετο. Ἔτσι ὁ κ. Κόκκινος καὶ μὲ τὸ λεκτικὸ του παρουσιάζει παράδειγμα ἀξιόλογο κι' ἀξιοπρόσεχτο: καὶ στὸν καιρὸ μας, πὺ τὸν νομίζομε ἐντελῶς ἀσηματοποίητον κι' ἀνεμάτιστο, φαίνεται πὺς ὑπάρχουν τάσεις καὶ προθέσεις, καὶ ζυμώσεις καὶ πὺς προετοιμάζονται μεταβολές. Κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη τὰ βιβλία τῶν νέων, «τῶν πρωτοπόρων τῆς ζωῆς» ὅπως τοὺς ἔλεγε ὁ Οὐάιλντ, εἶναι διδακτικά γιὰ ὅσους παρακολουθοῦν τὰ γράμματα καὶ τὴν κοινωνιολογία.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑΣ: *Ἡ Μήδεια τοῦ Εὐριπίδῃ*
Κ. ΑΛΕΠΗ: »
Μ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΥ: *Τραγούδια τοῦ πόνου*
ΠΑΝ. ΜΑΥΡΕΑ: *Αὐλοδόκη*
Γ. ΒΟΓΙΑΤΖΗ: *Στιγμές*
ΑΝΤ. ΓΙΑΛΟΥΡΗ: *Γεώργιος Βιζυηνός (Μελέτη)*

Οἱ μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων εἶναι μιὰ ἀσχολία πού τραβάει ἀνεκάθεν τοὺς λογίους μας καὶ θαρρεῖ κανεὶς πὸς δὲν τοὺς κουράζει μὲ ὅλους τοὺς φοβερούς της κόπους—ἐξὸν ἂν οἱ ἐπίμονοι αὐτοὶ μεταφραστές δὲν τοὺς αἰσθάνονται τόσο πολὺ. Εἴμαστε, βλέπεις, οἱ ἀλόγονοι καὶ μιὰ ἀπ' τὶς ὑποχρεώσεις μας σ' αὐτοὺς εἶναι τὰ μνημόσυνα, ὅσο καὶ νὰ μᾶς στοιχίζουν. Στὰ παλιότερα χρόνια οἱ μεταφράσεις γίνονταν ἀπὸ εἰδικούς, ἀπὸ φιλόλογους, κι' εἶχαν σκοπὸ μορφωτικὸ προσορίζονταν γιὰ διδαχτικὴ χρῆση καὶ γράφονταν στὴ γλώσσα τὴν ἐπίσημη. Ἐπειτα προσέχτηκε ὅτι οἱ κλασικοὶ μποροῦν ὄχι μονάχα νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀπὸ παιδιὰ μὰ καὶ νὰ ἀναπτύξουν τὴν καλαισθησία τῶν μεγάλων. Ἔτσι ἔχουμε ἀφιερωμένη στὴν κλασικὴ φιλολογία μας ὀλόκληρη σειρὰ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Φέξη, ἐργασία ἀμφίβολης ἀξίας καμωμένη ἀπὸ ἀνθρώπους περισσότερο καὶ λιγώτερο σχετικούς μὲ τὰ κείμενα. Εἶν' ἀδύνατο βέβαια νὰ περάσει κανεὶς ὅλες αὐτὲς τὶς μεταφράσεις τῆς καθαρεύουσας καὶ τῆς δημοτικῆς, τὶς ἔμμετρος καὶ τὶς πεζές, τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ἐκδοτικῆς πρωτοβουλίας. Δὲν εἶναι ὅμως δύσκολο νὰ διατυπωθεῖ ἡ γνώμη πὸς οἱ πῶ πολλὲς ἀπ' αὐτὲς, πρόχειρες καὶ προδοτικῆς παραπάνου ἀπ' ὅσο πρέπει, δὲν ἀξίζουν οὔτε διάβασμα. Μειοιοῦνται στὰ δάχτυλα οἱ Πάλληδες, οἱ Ἐφταλιώτες, οἱ Γρυπάρηδες, οἱ μορφωμένοι κι' ἐμπνευσμένοι κλασικόφιλοι πού ἀπὸ δική τους πιά ἀνάγκη καταπίστηκαν κι' ἀγωνίστηκαν νὰ ξαναπαίξουν σὲ σύγχρονο ἀκροατήριό τὶς συνθέσεις τῶν ρωμαλέων ἐκείνων δημιουργῶν. Ἀλλὰ οἱ γενναῖες προσπάθειες ἀναδημιουργίας αὐτῶν τῶν λιγοστῶν θ' ἀργήσουν νὰ βροῦν τὴ συνέχειά τους. Οἱ μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων πού εἶδαν τὸ φῶς τώρα τελευταῖα ἀνήκουν (καὶ οἱ δύο προκειμένες τῆς «Μήδειας») στὴν Μυρτιώτισσα ἢ μιὰ, στὸν κ. Ἀλέπη ἢ ἄλλη. Εἶναι σὲ στίχους κι' οἱ δύο, δεκαπεντασύλλαβους ἢ πρῶτη, ἐντεκασύλλαβους ἢ δευτέρη—ἐξαιροῦνται τὰ χορικά ὅπου ἀλλάζει τὸ μέτρο—καὶ περιέχουν μόνο τὸ κείμενο. Στὴ μετάφραση τῆς Μυρτιώτισσας προτάσσεται καὶ μιὰ φωτογραφία, ἓς ποιήματα καὶ μιὰ προσφώνηση σὲ νεκρὴ, πράγματα οἰκογενειακοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τὰ τρία, πού δὲν ἔχουν καμιά σχέση μὲ τὴν ἔκδοση, ἀλλὰ καὶ πού προσέρονται ὅλα ἀπὸ τρίτον (τὸ χορηγὸ). Ὁ Εὐριπίδης, ὁ ποιητὴς πού κίνησε μαζί μὲ τὸ Σωκράτη τοὺς λογικούς ἀναθεματισμούς τοῦ Νίτσε, ἀπὸ τὸ πρῶτο του δοκίμιο, γιὰ τὴν περιφρόνησή του πρὸς τὸ περίφημο διονυσιακὸ στοιχεῖο τοῦ φιλοσόφου, ὁ Εὐριπίδης αὐτὸς δὲν εἶναι βέβαια ὁ πῶ δυσπρόσιτος ἀπὸ τὴν ἀθάνατη τριάδα τῶν δραματοποιῶν γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀπόδοσή του στὴ γλῶσσα μας δὲν ἀπαντᾷ τὶς δυσκολίες τῶν ἄλλων δύο. Δὲν παρουσιάζει οὔτε ὑπερανθρώπους σὺν τὸν Αἰσχύλο οὔτε ἰδανικούς τύπους σὺν τὸ Σοφοκλῆ ἀλλὰ κοινούς καὶ συνηθισμένους ἀνθρώπους, βρίσκεται δηλαδὴ πῶ κοντὰ ἀπὸ κείνους στὴν καθημερινὴ πραγματικότητα. Ἐπειτα καὶ τὸ λεχτικὸ του οὔτε μὲ τὴν αἰσχυλικὴ μεγαληγορία συγγενεὺς οὔτε μὲ τὰ φραστικὰ μέσα τοῦ δευτέρου συμφωνεῖ συμφωνο μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν ἔργων, δὲν κυνηγᾷ τὰ ἐξαιρετικά καὶ περιορίζεται σὲ ὅσα διαθέτει ἡ κοινὴ χρῆση. Ἐχει ὅμως γι' ἀντιστάθμισμα, μπροστὰ στὶς ἀρετὲς ἐκείνων, μιὰν ἀνησυχία καὶ κάτι τὸ ἀνικανοποίητο πού τοῦ ἀσφαλίζουν παντοινὴ ἐπιχειρητικότητα. Στὰ δράματα τοῦ Εὐριπίδῃ ἢ Μήδεια κατέχει μιὰ ἀπ' τὶς πρῶτες θέσεις. Ἐργὸ μὲ χαρακτηριστὰ κατεξοχὴν δραματικὸ, περιγράφει τὸ πάθος μιᾶς μητέρας πού μέσ' στὴ ζήλεια καὶ στὴ δυστυχία φτάνει, γιὰ ἐκδίκηση τοῦ ἀντρός της, νὰ σκοτώσει μὲ παραφορὰ καὶ ψυχραιμία, τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ τους. Οἱ δύο νέες μεταφράσεις τοῦ ἀριστουργήματος αὐτοῦ φαίνεται μὲ τὴν πρῶτη ματιὰ πὸς ἔχουν γίνε μ' εὐσυνειδησία καὶ μὲ ὑπομονή. Χωριστὰ μάλιστα κοιταγμένη ἢ καθεμιά, μπορεῖ νὰ ικανοποιήσει καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸν ἀναγνώστη. Ἀλλὰ τὸ διάβασμα δὲν ἀρκεῖ μόνο του, χρειάζεται καὶ σύγκριση. Ὅταν ἐπιχειρήσει κανεὶς νὰ τὶς παραβάλλει μὲ τὸ πρωτότυπο καὶ νὰ

αὶς ἀντιπαραθέσει μεταξύ τους, τότε δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προσέξει καὶ τὶς ἐλείψεις. Ἄς ἀρχίσουμε λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρῶτη. Ὁ κ. Κούλης Ἀλέπης, πού ἔχει βγάλει καὶ δικὰ του ποιήματα, δὲν εἶναι ξένος πρὸς τὴν ποίηση. Ἀλλὰ ποίηση ἀπὸ ποίηση διαφέρει. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι ποιητὲς στέκοντες σ' ἓνα ὕψος ἀπλησίαστο γιὰ τὴν ἀντίληψή μας. Ἡ στάση τους ἀντίχρη στὴ ζαή καὶ στὸ θάνατο, στὴ θρησκεία καὶ στὴν ἠθική, ἡ ψυχολογικὴ ἀντίδρασή τους ἀπέναντι τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ φιλοσοφικὴ θεώρησι ἀπὸ μέρος των τοῦ σύμπαντος, ἡ ψυχολογία μ' ἓνα λόγο καὶ ἡ κοσμοθεωρία τους, παρουσιάζουν γιὰ μᾶς πολλὰ κενὰ καὶ πολλὲς ἀπορίες. Πρέπει νὰ κατέχει κανεὶς σὲ λεπτομέρειες τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τῶν κλασικῶν χρόνων, γιὰ νὰ μπορέσει ἔτσι νὰ μπεῖ κάτω στὸ πνεῦμα τῶν λογοτεχνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Χωρὶς μελέτη δὲ θὰ κατορθώσει παρὰ ἐξωτερικὰ νὰ ἴδει τὴ φημισμένη τους ἀξία. Ὁ λυρισμὸς τῶν ἀρχαίων ἔχει ριζικὲς διαφορὰς ἀπὸ τὸν λυρισμὸ τῶν νεωτέρων. Ὁ κ. Ἀλέπης ὅμως δείχνει σὰ νὰ μὴν τὸ προσέχει αὐτὸ, μὲ τὴ μέθοδο πού μεταχειρίζεται γιὰ τὴν ἀπόδοσή του. Σέβεται βέβαια τὸ πρωτότυπο, κι' ἔτσι κρατεῖ πρῶτα πρῶτα τὸ μικρὸ μέτρο του. Ἀλλὰ ὁ σεβασμὸς του δὲν προέρχεται τόσο ἀπὸ γνώση ὅσο ἀπὸ προφύλαξη. Δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ γράμμα, γιὰτὶ φοβάται ν' ἀπομακρυνθεῖ. Ἄν μποροῦσε ν' ἀποδώσει τολμηρότερα τὸ κείμενο, μὲ περισσότερην βεβαιότητα κι' εὐχέρεια, θὰ μετοχειρίζονταν μιὰ γλώσσα ἀκριβολογώτερη καὶ μεσωμένη, ἀπ' ὅπου θὰ ἔλειπαν οἱ σημερινὲς ἀτονες ἐκφράσεις του, οἱ δίχως χρῶμα καὶ ζωτάνια. Θέλει νὰ μείνει πιστὸς στὰ νοήματα τοῦ ποιητῆ, ἀλλὰ ἡ πιστότητα δὲν ἀποκλείει μιάν ἐλευθερία κινήσεων. Ἐκεῖ ἐξᾶλλου ὅπου χρειάζεται νὰ προσθέσει γιὰ τὸ γέμισμα τοῦ στίχου του, χρησιμοποιεῖ συμπληρώματα ὀλωσδιόλου ἀσυμβίβαστα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου. Αὐτὸ γίνεται φανερὸ προπάντων στὴν ἀπόδοση τῶν χορικῶν, ὅπου τὸ ἀδύνατο λεχτικὸ πολλῶν μερῶν, τὰ προσθετὰ ἐπίθετα, ἀόμοια καὶ τὸ μέτρο, ὄχι μονάχα ἐντύπωση ἀριστουργήματος δὲν δίδουν ἀλλὰ θυμίζουν κακομεταφρασμένο ποίημα τοῦ γνωστοῦ μας Γαλλικοῦ ρομαντισμοῦ. Ὁ κ. Ἀλέπης πρέπει νὰ βεβαιωθεί πὸς ἐπιχειρήσει μιὰ ἐργασία πού ἀπαιτοῦσε μεγαλύτερα ἐφόδια. Ἀπειντία ἢ μετάφραση τῆς Μυρτιώτισσας ἔχει ἀρκετὰ προσόντα, τόσα πού δικαιώνουν σχεδὸν ἀπόλυτα τὴ μεταφραστικὴ αὐτὴ ἀπόπειρα τῆς κορυφαίας μας ποιητρίας. Ἐκεῖνος πού θὰ διαβάσει τὴν μετάφραση της νομίζει κάθε τόσο πὸς ἔχει μπροστὰ του μιὰ τραγωδία σύγχρονη, καταλητὴ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἴσως τὸ τέλος της, χρωματισμένη ἔντονα καὶ φυσικά, καὶ τὸ κυριώτερο, μὲ προτερήματα καθευαυτοῦ θεατρικά. Ἔτσι ὁ κλασικὸς δραματοποιὸς ξαναδίνεται μὲ τὰ μέσα της εὐληπτος καὶ δυνατός, μὲ τρόπον ἀδίσταχτο καὶ σταθερὸ, χωρὶς καμιά ἀπὸ τὶς ἀοριστίες πού θ' ἄφηνε ἡ ἀπόσταση, τὰ δύο χιλιάδες τόσα χρόνια. Ἡ μεταφράστρια προτίμησε τὸ δεκαπεντασύλλαβο γιὰ νὰ ξεφύγει τοὺς περιορισμούς τῶν μικρῶν μέτρων, καὶ κινήθηκε μὲ πραγματικὴ ἄνεση μέσα σ' αὐτόν. Ὁ στίχος της παρουσιάζεται ἀδρός, γεμάτος νόημα, μὲ σοβαρὴ χάρη κι' ἐπιγραμματικὴ εὐστοχία. Δὲν εἶναι μόνο οἱ λέξεις οἱ κατάλληλες οἱ πῶ συγγενικῆς ἀπ' τὶς ἀντίστοιχες τῆς ἀττικῆς· εἶναι γενικώτερα τὸ λεχτικὸ ὅπως τὸ βρήκε ἀπ' τὴ δημοτικὴ λαλιά μας καὶ τὸ διαμόρφωσε ὁ καλλιτέχνης. Ἡ Μυρτιώτισσα δὲν ἐσταμάτησε στοὺς τύπους ἀλλὰ προχώρησε ὡς τὴν οὐσία κι' αὐτὴν ἐπροσπάθησε νὰ διασώσει. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἐπιτυχία της. Κι' ἀληθινὰ ποῖος θὰ μπορούσε νὰ ὑποδυθεῖ καλύτερα τὸ πρόσωπο τῆς τραγικῆς ἐκείνης μάνας ἂν ὄχι μιὰ ἄλλη γυναῖκα σὺν αὐτῇ πού μᾶς ἔδωκε σὲ στίχους τὶς ὡραιότερες ἐμπνεύσεις θηλυκῆς εὐαισθησίας; Ὑπάρχουν βέβαια κι' ἀδύνατα σημεῖα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον παράδειγμα τὰ χορικά, πού δὲν ἀποδίδονται μὲ τὴν ἀπαιτούμενη τέχνη. Ἐπειτα ἓνας ἀναγνώστης ἀπαιτητικώτερος θὰ ἤθελε νὰ φυλάχουν γαὶ μερικῆς ἀπ' τὶς λεπτότερες ἐννοιες τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ τὶς εἰδικῆς ιδιότητες πού συναποτελοῦν τὸ ἴδιο του τὸ ὕφος. Ἀλλ' αὐτὸ μονάχα ἓνος ποιητῆς πού θάταν σὺν ἄμα καὶ φιλόλογος μπορούσε νὰ τὸ κατορθώσει. Οἱ λόγοι μας δὲν ἔχουν περῶσει οἱ περισσότεροι ἀπὸ πανεπιστήμιο, γιὰ αὐτὸ τὰ περιμένουν ὅλα ἀπ' τὴν εὐφυτὴ καλαισθησία καὶ τὴ διαίσθησή τους, δὲν ἐγνώρισαν ἀκόμα τὴ δύναμη τῆς ἐπιστήμης. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ὅμως ὑπάρχει ἐλπίδα ἀπὸ τοὺς τόσους νέους μας πού σπουδάζουν φιλολογία καὶ συγκινοῦνται ἀπὸ τὸ στίχο νὰ βρεθοῦνε

καμπόσοι που να καταπιαστούν άργότερο με τη μετάφραση των αρχαίων συγγραφέων άποτελεσματικότερα. Οι μεταφράσεις που θα κάνουν, χωρίς να ναι, σχολαστικές όπως γινόταν συνηθέστατα ως τώρα με κάθε κίνηση του δυσφημισμένου έτούτου κλάδου, θα διατηρούν όσο μπορούν περισσότερες από τις άρετές του κειμένου, αφού θα βασίζονται άπάνου στο πρωτότυπο και δε θα το μεταχειρίζονται σαν ένα άπ' τα βοηθήματα όπως σήμερα. Υποδειγματική έργασία αυτού του είδους και πολύ προσιμότερη από κάθε έμμετρη άπόπειρα έχουμε τον «Αΐαντα», την τελευταία έκδοση του καθηγητή Λορεντζάτου, σωστόν άθλο μεταφραστικό για όσους είναι κάπως σε θέση να το καταλάβουν.

* * *

Ο κ. Μάρκος Τοιριμώκος, ο διευθυντής της Έθνικης Βιβλιοθήκης, είναι από τους λίγους που αισθάνθηκαν να ξυπνάει μέσα τους όψιμα ο έρωτας της τέχνης, ο προχωρημένος εκείνος έρωτας που δε μπορείς παρά να τον φαναξείς. Η άργοπορία αυτή έχει τα καλά της, έχει και τα κακά της. Ένας άνθρωπος ήλικιωμένος έχει γνωρίσει τη ζωή σε όλα της τα φαινόμενα, δοκίμασε και τις γαλήνες και τις ταραχές της, άλλαξε τόσες φορές ιδέες και διαθέσεις, μπορεί λοιπόν να μιλήσει στ' όνομά της και ν' άκουσει με προσοχή. Το μόνο πλεονέκτημα άλλωστε των γεραιτών είναι η πείρα. Οι νέοι άπεναντίας γράφουν για πράματα που μόλις τα ένιωσαν, μόλις τ' άγγιξαν, μόλις τα γείυον, για πράματα που κάμποσες φορές μονάχα τα όνειροπόλησαν. Κάνοντας τους δεν πρόφτασε να μάθει ακόμα τη ζωή και όμως υπάρχουν τόσοι που ζητούν να την εκφράσουν—με τις βιαστικές παρατηρήσεις τους, με τις λειψές τους έντυπώσεις, με τα άβέβαια μέσα τους. Άλλά μήπως γι' αυτές ίσα ίσα τις συνθήκες, τις έξαιρετικές και κρίσιμες, που δεν ξαίρεις κατά που θα γείουν και τι θ' άποφασίσουν, ή νιώτη είναι ή καταλληλότερη ήλικία για να δονηθεί και να εκδηλωθεί με τις έμπνεύσεις; μήπως ένας άπ' τους κυριότερους λόγους που άναγκάζουν στη δημιουργία τον ποιητή δεν είναι αυτό το κενό που θέλει και δε βρίσκει άλλον τρόπο να το γεμίσει; μήπως, ειδικώτερα, δεν είναι το γενετήσιο ένστιχτο, άνικανοποίητο σε τέτια χρόνια, που τόν άρέσει να μεταμορφώνεται σε στίχους; Άς την άφήσουμε όμως αυτή τη συζήτηση γι' άλλη φορά, δε μās δίνει ευχαρία ή συλλογή ενός γέρου για να ξεδιαλύνουμε αυτά τα ζητήματα.—Ο κ. Τοιριμώκος αντίθετ' από άλλους, στα τελευταία του ποιήματα μεταχειρίζεται ελεύθερο στίχο, και πρέπει να όμολογήσει κανείς πως τον μεταχειρίζεται επιδέξια. Οι στίχοι είναι φυσικά άνισοσύλλαβοι, ο αριθμός των άξομαιώνεται από στροφή σε στροφή, αλλά διατηρούν στα περισσότερα μέρη την όμοιοκαταληξία και προπάντων ακολουθούν ένα ρυθμό. Όταν θελήσει κανείς να τους άπαγγείλει, δεν σκοντάφτει σε παρατονίες, χασμωδίες κι' άλλες άηδίες που μās παρουσιάζουν οι αναρχικοί των μέτρων, αλλά προχωρεί μ' ευκολία και με τη σχετική ευχαρίστηση ως το τέλος. Άκόμα ο ποιητής χειρίζεται με γνώση το γλωσσικό του όργανο, γνωρίζει τη δημοτική στις λεπτομέρειες και στις άποχρώσεις της και διαμορφώνει τον ποιητικό του λόγο κανονικό και μεσωμένο, με φράσεις και συντάξεις γνήσια λαϊκές. Από τεχνική λοιπόν άποψη το βιβλίο αυτό δεν ύστερεί. Από περιεχόμενο τώρα, τα μισά πιήματά του αναφέρονται σε θέματα αισθηματικά και τα υπόλοιπα περιγράφουν ψυχικές καταστάσεις, από κείνες που παραιτηθούνται συχνά σ' έναν άπαισιόδοξο μέτριου βαθμού. Τα πρώτα παρουσιάζουν έναν έρωτα στις συνέπειές του πιο πολύ παρά στην καθεαυτού διάρκειά του, κοιτογμένον σαν από άπόσταση και δίχως τις εξάψεις της στιγμής, με μια φρασεολογία που δεν πάλλεται από τη λαχτάρα μιά συγγενεί θάλεγε κανείς με το λεχτικό των γνωμικών. Πρέπει συνάμα να τονίσω πως τα παραπάνου ποιήματα τα διακρίνει ή σοβαρότητα και ή πνευματικότητα, γνωρίσματα που ξεχωρίζουν άλλωστε και κάθε διανοούμενο της προκοπής. Η άποδοχή όμως της ψυχολογίας και της φιλοσοφίας τους είναι άλλο πράμα. Όσο για την άτομική μου γνώμη, δε μπορώ να τη δεχτώ αυτή τη νοοτροπία και ή ποιήση αυτή μ' αφήνει άδιάφορον. Άν όμως έσύγκρινα τα μέρη της συλλογής μεταξύ τους θα προτιμούσα το πρώτο, κι' από τα κομμάτια της σειράς αυτής θα διάλεγα το «Διαβάτη».

* * *

Ο κ. Παναγ. Μαυρέας, καθώς μās δείχνει κι' από το ξόφυλλο ακόμα του βιβλίου του, είναι κλασιόφιλος, αρχαιοφίλος, ελληνολάτρης κι' όχι σ' ένα, δυό, τρία ποιήματα μιά σε όλόκληρες συλλογές. Δεν ένδιαφέρεται καθόλου για το σύγχρονο κόσμο, δεν άνησχει για τα προβλήματα των σημερινών συμπατριωτών του, δεν βλέπει την Ελλάδα μας, ή καλύτερα τη βλέπει σαν αρχαίος Έλληνας, ή πιο σωστά με τον τρόπο που φαίνεται, άπ' τα έργα τους πως αντίκρυζαν τη ζωή οι θαυμάσιοι αυτοί πρόγονοί μας. Περγώνοντας άπ' την Άρτα δεν προσέχει ούτε τους φημισμένους της μπαξέδες, ούτε τα βδομαδιάτικα παζάρια της, ούτε τίποτ' άλλο από τα γραφικά της επαρχίας. Με το πνεύμα του προσηλωμένο αποκλειστικά στην αρχαιότητα, αυτή τη μισογνωρίστη και παρεξηγημένη εποχή, ζητάει να έμπνευστεί άπ' τους κοινούς τη; Θεσπρωτίας, από το μαντικό δρυ της Λωδώνης, από Ίξούς, θυρούς, χορημούς και άλλα μακαρίτικα των προϊστορικών χρόνων. Τα πρόσωπά του δεν άνήκουν στην καθημερινή ζωή μας, έρχονται άπ' τα βάθη των αίωνων κι' έχουν όνόματα μυθολογικά. Μέσα στους στίχους του δεν υπάρχουν άντικείμενα κι' ένδιαφέροντα όρατά, γνωστά μας, συνειθισμένα, αλλά σύμβολα πανάρχαια, με άγνωστη προέλευση και άκαθόριστη σημασία. Έλειτ' άπ' αυτά είναι φυσικό να μην εκφράζεται ο ποιητής με νοήματα μεταδοτά και παραδεχτά, αλλά με μιά γλώσσα σχεδόν ακατάληπτη, μολονότι προσπαθεί να φανεί άπ' την πιο ξεδιαλεγμένη δημοτική. Άκόμα και το μέτρο του δεν είναι ο δεκαπεντασύλλαβος ή κανένα άλλο από τα κοινά μιά σαν εκείνο που μεταχειριζόταν στις ώδες του ο Όράτιος. Ο στίχος του είναι βέβαια με προσοχή κατασκευασμένος, σφιχτός, συγκεντρωμένος, κάποτε όμως προχωρεί με δυσκολία άπ' τις συνχές του συνιζήσεις ή χαλαρώνεται από άπροσδόκητες χασμωδίες ή ακόμα σκοντάφτει μετρικά από περίσσιες συλλαβές, όπως στις σελίδες 12, 13, 35, 36, 37. Χρησιμοποιεί λέξεις άνυπαρχτες, τεχνητές, παραμορφωμένες, (ξερυχιζει, βαλτορρηιθρα, πενκοφθρα, ώχρορορη, άνθόφρα, γλανκοστήθα, ή λεύκη, τό πεύκι). Όλ' αυτά κάνουν να φαίνεται φκιαστός ο επιμελημένος είπαμε στίχος του, που γίνεται επί πλέον πολύ δυσκολοδιάβαστος εξαιτίας της όχι φυσικής σειράς του λόγου που ακολουθεί επίτηδες ο ποιητής. Ο άναγνώστης της «Αυλοδόξης» σιό τέλος μένει με το συμπέρασμα πως πρόκειται έδώ για μιά όλοφάνερη ουτοπία. Ο κ. Μαυρέας, αν θέλει να επικοινωνήσει κάπως με τους όμολόγους και τους όμειθούς του, πρέπει να βγάλει άπ' το μυτλο του αυτή την ιδέα της παρελθοντολογίας που κατεβάει στο στείο πεδίο της φιλολογίας και καλλιτεχνικές συνειδήσεις πολύ ισχυρότερες του, πρώτα πρώτα του ποιητή Άγγελου Σικελιαού, του δάσκαλου του.

* * *

Ο κ. Γιώργος Βογιατζής γράφει στίχους και τους ειρωνεύεται μονάχος του. Η ειρωνία φαίνεται και μέσα στους ίδιους και ρητά στον πρόλογο της δεύτερης συλλογής του, των «Στιγμών». Άλλά τότε γιατί γράφει; Άμα κατάλαβω από πριν πως κάτι είναι επίζημο ή άσκοπο, βέβαια άποφεύγω να το κάμω. Ένα από τα δυό λοιπόν πρέπει να συμβαίνει: ή πιστεύει τα παραπάνου ο κ. Βογιατζής και δεν τον μέλει να εκτεθεί, να αυτοεκτεθεί μάλιστα, στο άδυσώπητο μ' όλα ταύτα κοινό ή δεν τα πιστεύει και προβαίνει στην όμολογία με σκοπό την ευκόλη επίδειξη. Και όμως ούτε ή δεύτερη έκδοχή φαίνεται σωστή. Ο ποιητής θα έχει άηδιάσει πραγματικά από την κοινωνία, τη φιλία, την άγάπη, γι' αυτό και δείχνεται ειρωνικός όπου γίνεται λόγος γι' αυτές τις αιώνιες άσχολίες και σχέσεις των ανθρώπων. Μά ούτε από τον εαυτό του μένει ευχαριστημένος. Σαρκάζει δίχως δυσκολία τα συναισθήματά του και τίποτε δεν κρινει άξιο για να του άφοσιωθεί. Πως εξηγείται αυτό; Η εξήγηση είναι πως ο κ. Βογιατζής δεν έχει πάρει ακόμα θέση μέσα στη ζωή, δεν έχει προσανατολιστεί στις δυνατότητες που άνοίγονται μπροστά του και βαδίζει χωρίς σκοπό, χωρίς πίστη. Η πίστη αυτό είναι που του λείπει προπαντός. Κ' ένας νέος που δεν πιστεύει σε κάτι, παρουσιάζει άξιολύπητο φαινόμενο. Αυτό που λέν για την άνοτερότητα της άπιστίας, για την άξία του σκεπτικισμού, για την προνομιακή τάχα θέση των ανθρώπων που δε ριζώνουν πουθενά είναι κουροφρέαλα και, αν δεν λέγονται στον άέρα, κακοήθειες. Ποτέ νεολαία δεν έδημιούργησε με τη δυσπιστία. Η ζωή είναι μιά σοβαρή πραγματικότητα, δε

που βάζει σ' ενέργεια τα πύρινα του σχέδια, αρχίζει γι' αυτόν τόν νέο μιὰ τραγωδία πραγματική. Ἐμπόδια τεράστια ὀρθώνονται μπροστά στο ὄρητικό του διάβα, καί τόν συνεφέρνουν σιγά-σιγά ἀπ' τὸ φρένιασμα πού τὸ εἶχαν δημιουργήσει τὰ νιάτα του, γιὰ νὰ τὸν ρίξουν τσακισμένο στή σάπια κοινωνία πού μὲ τὸ «αἷμα τῆς καρδιάς του» γνώρισε. Ἀφοῦ πάλεψε καρτερικά μὲ χίλιους δυὸ σαρκικούς πειρασμούς, μὲ ἐκμαυλιστὲς ἀνυπεράσπιστων κοριτσιῶν πού τὸν θέριεβαν τὴ δύναμη βλέποντάς τους νὰ κατέχουν τὰ σκῆπτρα τῆς κοινωνίας, ἀφοῦ ἀπεγνωσμένα ὠρθωσε τὰ νιάτα του σ' ὀλόκληρη τὴ σαπίλα καί τὴ σκουριά, αἰσθάνθηκε στὸ τέλος νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν ὅλοι. Τὸν διώχνουν ἀπ' τὴν ἐφημερίδα πού δούλευε, ἐπειδὴ τόλμησε νὰ ξεφύγει λίγο ἀπ' τὰ συνηθισμένα σκουριασμένα δημοσιογραφικά μοτίβα. Συντριμμένος, κάνει ἕναν πολὺ θλιβερὸν ἀπολογισμό. Βλέπει πὼς ἐχτὸς ἀπ' τὸ θυσιασμο τὸ δικό του, παρέσυρε κι' ἄλλους ἀνθρώπους. Ἡ μεγάλη του ἀγάπη, αὐτὴν πού πάνω στὸν ἐνθουσιασμό τῆς νεότητος του δὲ λογάρισε καθόλου, ἔσβυσε μὲ τὸ θάνατο τῆς ἀγαπημένης του, γιὰ τὸν ὁποῖο ἦταν αὐτὸς ἡ μοναδικὴ αἰτία. Δημιούργησε ἀκόμα χίλιες δυὸ ζημιὲς στὰ γύρω του πρόσωπα, πού οἱ ἀποτυχίες του εἶχαν ἀντίκτυπο. Καί βγάζει στὸ τέλος τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρέπει νὰ φύγει ἀπ' τὴ Σμύρνη, ἀπ' τὴν πόλην αὐτὴ πού τῆς πλήρωσε τόσον ἀκριβὰ τὸ μάθημα πού τοῦδωκε. Καί φεύγει. «Συντριμμένος», λέει τελειώνοντας ὁ συγγραφέας, «ἔφευγα γιὰ τὴν Ἀθήνα» πηγαινα νὰ ἐργαστῶ καί νὰ ζήσω ταπεινόφρονα ἐκεῖ σάν ἄλλος ἐπαγγελματίας δημοσιογράφος χωρὶς τρανὲς φιλοδοξίες τώρα καί δίχως μεγαλόπνοια ὄνειρα...»

**

Κανένας δὲ μπορεί ν' ἀρνηθῆ πὼς ὁ κ. Π. μπορεί νὰ μᾶς μεταδῆν τις συγκινήσεις του. Τὸ μυθιστόρημά του αὐτό, μὲ τὴ σφιχτὴν ἀρχιτεκτονική, τὴ ζωντανὴ γλώσσα καί τὸ πολιτισμένο ὕφος του, διαβάζοντάς το νοιώθουμε τὸν ἑαυτό μας νὰ συμμερίζεται κάθε αἴσθημα πού γεννιέται στὸν ἥρωά του. Αἰσθανόμαστε μαζί του κάθε χαρὰ καί κάθε λύπη, περνᾶμε ἀντάμα ὅλες τις ἀνησυχίες κι' ὅλες τις λαχτάρες του καί νοιώθουμε στὸ τέλος μαζί του τὴν ἴδια ἀπογοήτευση. Κι' αὐτό, γιατί εἶναι τόσο ζωντανὰ γραμμένο, καί γι' αὐτὸ τόσο πραγματικό. Φαίνεται πὼς ὁ συγγραφέας πολλές ἀπ' τις φάσεις τῆς ζωῆς τοῦ ἥρωά του τις ἔζησε.—γράφει ἄλλωστε στὸ πρῶτο πρόσωπο—καί γι' αὐτὸ μπόρεσε τόσο ὑποβλητικὰ νὰ μᾶς τις μεταδώσει.

Ὁ ἥρωάς του, εἶναι ἕνας ἥρωας τραγικός. Γι' αὐτὸ καί ἡ ὑπόθεση τοῦ μυθιστορηματός αὐτοῦ θὰ εἶχεν ἐπιτυχία, νομίζουμε, ἀνεβασμένη καί στὸ θέατρο. Τὸ ξεγλιστρημα αὐτὸ πού παθαίνει μ' ὅλες τις δουλιές πού καταλιάνεται, ἡ σκληρὴ αὐτὴ ἀντίσταση πού τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ ἰδανικό του, ἢ μᾶλλον ἀπ' τὸ δρόμο τοῦ ἰδανικοῦ του, ποῦναι καί τὸ πιὸ βαρὺ, αὐτὸ εἶναι ἡ οὐσία του· γιατί δὲ σὲ σκοτώνει τὸ νὰ μὴν πετυχαίνει κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο ἀγωνίζεσαι, σὲ καταβάλλει ἢ ἀδυναμία ν' ἀγωνιστεῖς γιὰ κάτι. Ὁ δρόμος ὅσο δύσκολος, πρὸς ἕνα τέρας ὅσο μακρυνὸ κι' ἂν εἶναι, μπορεί καί μὲ τὰ ἐμπόδια ἀκόμα πού σου παρουσιάζει νὰ σου δίνει νέες δυνάμεις γιὰ νὰ προχωρήσῃς· κι' ἂν πέσης, πέφτεις πάντα ἰκανοποιημένος ἀνένιζοντας τὸν τελικὸ σκοπὸ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐβράδιζες. Ἄλλωστε ὅλοι στὸ δρόμο πέφτουν. Ἀλλὰ ἡ τραγικὴ μοῖρα εἶναι νὰ μὴν μπορείς νὰ μπῆς στὸν δρόμον αὐτό, στὸ δρόμο σου. Καί δὲν μπορείς ν' ἀγωνιστεῖς μὲ τίποτα, γιατί δὲν ὑπάρχει κανένα συγκεκριμένο ἐμπόδιο, ἢ ἀντίδραση εἶναι «πέραν τῆς ὑπάρξεώς σου». Δὲν ὑπάρχει τίποτα νὰ πολεμήσεις· γιατί σὲ πέρνουν μακρυνὰ ἀπ' τὸ πεδῖον τῆς μάχης, σὲ ἀποξενώνουν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σου. Ἡ Μοῖρα εἶναι πάντα ὑπουλή. Καί ἀγωνίζεσαι χωρὶς ἢ προσπλάθειά σου νὰ ἀποκρυσταλλώνεται σὲ ἐξωτερικὲς καταστάσεις, οὕτε καν σὲ ἀποτυχίες. Δὲν καταστρέφεσαι, σμικρύνεσαι· σμικρύνεσαι ἀπείρως.

Τέτιος ὁ—τραγικός—ἥρωας τοῦ μυθιστορηματός τοῦ κ. Πετρίδη. Δὲν ὑπάρχει βέβαια ἀντίρρηση πὼς θὰ μπορούσε νὰ εἶχε πλαστῆι πλουσιώτερος· ἀλλὰ καί ὅπως εἶναι παρουσιασμένος δὲ χάνει τίποτα ἀπ' τὴ ζωντανία του—εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀληθινός.

ΑΝΤ. Ν. ΜΩΡΑ-Ι ΤΗΣ

μπορεῖ νὰ ξοφλήσει κανεὶς μαζί τῆς παίονοντάς τὴν στὸ ἀστεῖο. Ὅσο βρισκόμαστε σ' αὐτὴ, πρέπει νὰ ἐνεργοῦμε σάν ἄτομα ζωντανὰ μὲ θέληση καί αὐτοβουλία. Εἴμαστε κάτοικοι τῆς γῆς παῖ γιὰ τὴν ὥρα δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι νοικοκύρηδες ἀπὸ μᾶς. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ κανονίσουμε τὰ ζητήματά μας ὅπως μᾶς ἀρέσει ὄχι ν' ἀφήσουμε τὴν ὑπαρξὴ μας στή διάθεση τῶν συμπτώσεων, τῆς τύχης. Βέβαια κάτι φταίει γιὰ νὰ μὴ ζοῦμε καλά, σ' αὐτὸ δὲν ἔχει ἀντίθεση κανεὶς. Ἀλλὰ νὰ μὴ βλέπουμε μόνο τὰ φαινόμενα. Ἄν οἱ γυναῖκες δὲ μᾶς κοιτάζουν ἢ μᾶς φεύγουν, ἔχουν κάποια πραγματικὴ δικαιολογία, ξένη πρὸς τὴ μεταφυσική. Τὸ ἴδιο καί γιὰ κάθε ἄλλο ἀπ' αὐτὰ πού μᾶς κάνουν σκεπτικιστές, δηλαδὴ προαπαισιόδοξους. Ἄς τὰ σκεφτεῖ αὐτὰ ὁ φίλος κ. Βογιατζῆς καί θάταν καλά στὸ ἐξῆς νὰ στεκόταν σοβαρότερος ἀπέναντι στὴ ζωὴ. Θάβλεπε τότε πιὸ σοβαρὰ καί τὴν ποιήση καί δὲ θὰ δυσκολεῖοταν ν' ἀφήσει γιὰ τὰ σαλόνια τῶν κυριῶν αὐτὸν τὸν ἐλαφρὸ κοσμικὸ τόνο πού ἐπιδιώκει νὰ δίνει στὰ σημερινὰ ποιήματά του.

**

Ὁ κ. Ἀντώνης Γιαλούρης, εἶχε τὴν ἐμπνευση ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ μελέτη τοῦ Βιζυηνοῦ καί νὰ μᾶς δώσει ὀλόκληρη μονογραφία γιὰ τὸν ποιητὴ. Ὁ συγγραφέας αὐτῆς τῆς μελέτης εἶναι κωνσταντινουπολίτης καί φαίνεται πὼς τὸ πνεῦμα τοῦ τολικισμοῦ ἦταν ἐκεῖνο πού στάθηκε ἀφορμὴ τῆς συγγραφῆς τοῦ ἀφοῦ ὁ ποιητὴς συνδέεται στενάτα μὲ τὴν Πόλη. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει καθόλου πὼς ὁ μελετητὴς ἀδιαφόρησε νὰ προμηθευτεῖ τὰ ἐφόδια πού ἀπαιτοῦνται γιὰ μιὰ τέτοια δουλειὰ ἢ πὼς ἐπῆρε μεροληπτικὴ—ἐγκωμιστικὴ ἐπιτοῦ προκειμένου—στᾶση ἀπέναντι στὸ θέμα του. Ἀπεναντίας ὁ κ. Γιαλούρης ἔδειξε ἀρχετὴ φροντίδα γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν βιογραφικῶν στοιχείων τοῦ Βιζυηνοῦ καί προσπάθησε νὰ τὸν κρίνει δίχως προκαταλήψεις. Ἡ μελέτη του διαβάξεται μ' εὐχαρίστηση καί γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ ὕφος τῆς καί γιὰ τὴ σημασία τοῦ προσώπου πού τὴν ἀπασχολεῖ. Πραγματικὰ ὁ Βιζυηνὸς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους λογίους μας τοῦ περασμένου αἰῶνα πού ἐξακολουθεῖ νὰ ἐνδιαφέρει ὡς τὰ σῆμερα τοὺς φίλους τῶν γραμμάτων. Μὲ ὅλη τὴν ταπεινὴ καταγωγή του καί τὸ ἐκκλησιαστικὸ στάδιο πού ἦταν ὁ ἀρχικὸς προορισμὸς του, κατώφθωσε νὰ μορφωθεῖ ἐξαιρετικὰ γιὰ τὴν ἐποχὴ του χωρὶς νὰ περιοχεῖ ἀπὸ τὸ σχολαστικὸ πνεῦμα πού χαρακτηρίζε ἀπὸ τότε τὴν ἀκαδημαϊκὴ μόρφωσή μας, ἀλλὰ ἀπ' αὐτὸ θὰ τὸν ἐπροφύλαξαν, ὑποθέτω, τὰ χρόνια τῆς παραμονῆς του στὴν Εὐρώπη. Εἶναι πολὺ ἀξιοπαρατήρητο τὸ φαινόμενο αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου πού διατήρησε ὡς τὸ τέλος τόσο θερμὴ τὴν ἐπαφὴ του μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας καί τόσο ἀγνό, ξένο ἀπὸ κάθε ἐξωκαλλιτεχνικὴ σκοπιμότητα, τὸ γραμμικό του. Ἐλάχιστοι Ἕλληνες κι' ἐκεῖνον τοῦ καιροῦ καί τοῦ δικοῦ μας πέρασαν ἀπὸ εὐρωπαϊκὰ κέντρα καί γύρισαν ἔπειτα στὸν τόπο μας δίχως νὰ χάσουν τὴν ἐθνικὴ συνειδησὴ τους, ἀγάλαγοι καθὼς αὐτὸς. Καί ἡ συνεισφορὰ του στὴ λογοτεχνία μας κρίνεται ἀπ' τις ἀξιολογώτερες. Εἶναι δίχως ἀμφισβήτηση ἕνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους δασκάλους τῆς πεζογραφίας μας, εἰσηγητὴς καί διαμορφωτὴς τοῦ ψυχολογικοῦ διηγήματος. Ἐπειτα οἱ στίχοι του ἔχουν γιὰ τὴν ἀκοή μας μιὰ εὐαισθησία καί μιὰ γλυκύτητα ἀπὸ κείνες πού στέκουν ἀπάνω ἀπὸ ἐπιδράσεις καί σχολές. Ὁ Μυριβήλης μοῦλεγε κάποτε, θυμᾶμαι, πὼς ἂν ἦταν ν' ἀφανιστοῦν ὅλα τὰ ποιήματά μας καί νὰ μείνει μόνο ἕνα, αὐτὸς θὰ προτιμοῦσε τὸ ποίημα τοῦ Βιζυηνοῦ πού ἀρχίζει μὲ τοὺς στίχους: «Ἐφές εἶδα στὸν ὕπνο μου—ἕνα βαθὺ ποτάμι.—Θεὸς ἄς μὴν τὸ κάμει—νὰ γίνεαι ἀληθινό...»

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

MIX. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗ: «Τὰ νιάτα πού διψοῦν» (μυθιστόρημα).

Τὸ μυθιστόρημα αὐτοῦ τοῦ κ. Π., εἶναι ἡ ἱστορία ἐνὸς νέου μορφωμένου πού νοιώθοντας στενὰ γιὰ δράση τὰ ὅρια τῆς πατρίδας του, ξειντεῖται γιὰ πλατύτερους ὀρίζοντες. Νοιώθει μέσα του τόσον ἐπιταχτικὴ τὴν ἀνάγκη νὰ γίνῃ πρωτοπόρος στὸ γκρέμισμα τῶν παλιῶν σκουριασμένων ἰδεῶν, διπλὰ τόσο πολὺ γιὰ μιὰ δράση φωτισμένη καί δημιουργικὴ, πού δὲ διστάζει ν' ἀφίσει πίσω του μιὰν ἀγάπη του μεγάλη. Τὰ νιάτα του διψοῦν· κι' ἡ δίψα τους εἶναι φωτιὰ ἄσβυστη. Φτάνει στὴ μεγαλοῦπολη πού νειρεῖοταν. Κι' ἀπ' τὴ στιγμή

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Διάφορες άπαγγελίες παλαιών καθαρευουσιάνων ποιητών και διαλέξεις άπάνω σ' αὐτούς πού ἔγιναν τὸν τελευταῖο αὐτὸ μῆνα μᾶς ἔφεραν στὸ νοῦ τὸ ἔργο ἀνθρώπων πού παραμερίστηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια. Ὁ φανατισμὸς πολλῶν δημοτικιστῶν συντέλεσε νὰ ξεχαστοῦν ἔργα πού δὲν εἶναι στερημένα ἀπὸ ἀρχετὴ ἀξία. Ἔχομε τὴν πεποίθησι πὼς μιὰ προσεχτικὴ ἐξέταση σήμερα τοῦ ἔργου καθαρευουσιάνων ποιητῶν ὡπως ὁ Ραγγαβῆς, ὁ Παπαρηγόπουλος, κί' ἄλλοι θὰ φέρει στὸ φῶς πολλὰ ἀξιόλογα εὐρήματα. Θὰ εἴτανε καλὸ νὰ γραφτοῦν μελετημένες μονογραφίες ἀπάνω στὸ ἔργο τους γιὰ νὰ βρεθεῖ τι μένει ἀκόμα σήμερα ζωντανὸ ἀπ' αὐτό.

* * Κατόπι ἀπὸ τὴν οἰκτρὴ διάλυσι τῆς «Ἐνωσις τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνῶν» συγκεντρώθηκαν σὲ συνεδρίασι οἱ περισσότεροι ἀπ' ὅσους υπέγραψαν συμμετοχὴ στὴν ἴδρυσι «Ἐταιρείας Ἑλλήνων λογοτεχνῶν» κί' ἀποφάσισαν τὴν ἴδρυσι τῆς. Εἴταν παρόντες οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς σημαντικὸς λογοτέχνες μᾶς Γρουπάρης, Μαλακάσης, Ξενόπουλος, Ἀργυρόπουλος, Μυριβήλης, Ἄγρας, Γιαλούρης, Μελαχρινός, Τσιριμώκος, Μελ. Νικολαΐδης, Τερζάκης κ. λ. π. Ἡ συνέλευσι διώρισε ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ συντάξει τὸ καταστατικὸ ἀπὸ τοὺς κ. Ἀργυρόπουλο, Γιαλούρη Τερζάκη Α. Καρζῆ καὶ Σταμπολῆ καὶ διώρισε διευθύνουσα προσωρινὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς κ. Γρουπάρη, Μαλακάση, Ξενόπουλο, Ἀργυρόπουλο, Τσιριμώκο μὲ γραμματεὰ τὸν κ. Μελαχρινὸ γιὰ νὰ διοικεῖ ὡς τις ἀρχιουσιεῖς τὴν Ἐταιρεία. Χάρη στῇ δραστήριᾳ προεδρείᾳ τοῦ κ. Ἀργυροπούλου δὲ σημειώθηκαν ἐπιεισόδια.

* * Ἀδικώτατες κρίσεις τοῦ κ. Ρουσέλ στὸ τελευταῖο φυλλάδιο τοῦ «Libre» γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Καβαφῆ ἐνῶ κρίνει τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μαλάνου γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ αὐτοῦ. Ὁ κ. Ρουσέλ φρονεῖ ὅτι σὲ λίγα χρόνια θὰ πούν ὅτι «ὁ Καβάφης εἴταν ἕνας ἐλαττωματικὸς γρατὲ στὸν ὁποῖο μερικοὶ ἐλαττωματικοὶ ἀπλοικοὶ (jobards) ἔκαμαν γιὰ κάμποσο καιρὸ μιὰ σκανδαλώδη ἐπιτυχία». Σεβόμαστε τὸ διαλεκτὸ ἑλληνιστὴ λόγιον, ὅμως ἂν εἶναι ἔτσι τότε πού πάει ὁ φιλόσοφος, ὁ στιβαρὸς καὶ πρωτότυπος τεχνίτης Καβαφης. Τόνε λησιμόνησε; Βέβαια ὁ Καβάφης ἔκαμε ἀρχετὰ δάνεια ἀπὸ προγενεστέρους του, ὅμως αὐτὸ δὲν τοῦ στερεῖ τὴν ἀρχετὴ πηγαία του ἰδιορρυθμία.

* * Πολλὴ ἐντύπωσι στους λογοτεχνικοὺς μᾶς κύκλους ἔκαμε ἡ μετάφρασι πὺν δώσαμε τῆς ἀπάνω στὴν καθορὴ ποίησι ὀμιλίας τοῦ Henri Bremond. Πολλοὶ ὄχι κί' ἀπὸ τοὺς νέους λογίους, μᾶς ὁμολόγησαν ὅτι μιλοῦσαν γιὰ τὴ διάλεξι αὐτὴ χωρὶς νὰ τὴν ἔχουν διαβάσει. Συμπληρώνοντας προσθέτομε ὅτι οἱ φίλοι τοῦ ἔργου τοῦ διασήμου κριτικῶ ἔλαβαν ἤδη τὸ μεταθανάτιον ἀναμνηστικὸν τοῦ πού εἶνε μιὰ εἰκόνα εὐσεβείας καὶ μιὰ μικρὴ ἀνθολογία τῶν ἔργων του. Ὁ Μπρεμόν παριστάνεται ἀκουμπισμένος στὸ γραφεῖον του μὲ τὸ χέρι σὰν ἀκουστικὸν κέρατον πίσω ἀπ' τ' ἀφτί του. Ἀναδημοσιεύεται καὶ τὸ κείμενον τῆς τελευταίας ἐπιστολῆς του πρὸς τις καλόγοιες Βενεδικτινές. «Ἄς προσπαθήσομε τὸ ἔτος σὺτὸ (1933) νὰ ὑποφέρομε ὅτι κί' ἂν ἡ Θεϊκὴ τρυφερότητα θελήσει νὰ μᾶς κάμει νὰ ὑποφέρομε.

Θερμὸ μᾶς παρεκάλεσε ὁ κ. Ἄγρας νὰ διορθώσομε ὀλίγα τυπογραφικὰ παραοράματα πού ἔτχαν στίς β.βλιοκρισιεῖς τοῦ περασμένου (7ου) τευχους.

Στὴ σελ. 221	στίχ. 40	ἀντὶ <i>κοινωνιῶν ομάδων</i> νὰ γραφεῖ <i>κοινωνικῶν ομάδων</i>
222	>	43 ἀντὶ <i>σύνταξες</i> νὰ γραφεῖ <i>συντάξεις</i> .
223	>	7 (ἀπὸ τὸ κάτω μέρος) ἀντὶ <i>περιγράφοντας</i> νὰ γραφεῖ <i>περιγράφονται</i> .
224	>	19 ἀντὶ <i>καὶ τὴν ἱστορία</i> νὰ γραφεῖ <i>καὶ τὴν ἱστορία τους</i> .
>	>	46 ἀντὶ <i>πού τις ἐκφράζει</i> νὰ γραφεῖ <i>πού τις ἐκφράζει</i> .
>	>	51 ἡ φράσις εἶναι: <i>Ἄλλ' οἱ ληστές, οἱ καλόγεροι, οἱ ναῦτες... θὰ μιλοῦσαν ἐντελῶς ἔτσι</i> .
>	>	56 ἀντὶ <i>βιβλικὸν ὕψος</i> νὰ γραφεῖ <i>βιβλικὸν ὕψος</i> .
225	>	19 ἀντὶ <i>εἶναι περισσότερο</i> νὰ γραφεῖ <i>εἶναι κάτι περισσότερο</i>